AYTMATOV ESERLERİYLE 176 DİLDE

CENGİZ AYTMATOV

ÇEVİRİ REFİK ÖZDEK

CEMİLE

ÖTÜKEN

ÖTÜKEN

Cengiz Aytmatov

CEMİLE

(Hikâye)

Çeviren:
Refik Özdek

ÖTÜKEN

YAYIN NU: 221
EDEBÎ ESERLER: 111

1. Basım: 1990

28. BASIM

T.C.
KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NUMARASI
16267

Yayıncının Notu:
Daha önce Cemile-Sultanmurat ismiyle ve 978-975-437-018-8 ISBN numarası ile yayınlanan kitabın Cemile kısmının ayrı basımıdır.

ISBN 978-605-155-390-0

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®
İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50 • (0212) 293 88 71- Faks: (0212) 251 00 12
İnternet: www.otuken.com.tr
E-posta: otuken@otuken.com.tr

Kapak Tasarımı: Zafer Yılmaz
Dizgi-Tertip: Ötüken
Kapak Baskısı: Yeditepe Ofset
Baskı: Yaylacık Matbaası (0212) 612 58 60
Maltepe Mah. Litros yolu Fatih Sanayi Sitesi No: 12/197-203
Topkapı-Zeytinburnu
Cilt: Yedigün Mücellithanesi
İstanbul-Kasım 2016

Cengiz Aytmatov; 1928 yılında Kırgızistan'ın başkenti Bişkek'e bağlı Talas Vadisi'nde yer alan Şeker Köyü'nde doğdu. Babası Törekul Aytmatov, annesi Nagima Hamzayevna Aytmatova'dır. Memur olan babası 1937 yılında Stalin'in temizlik harekâtında öldürülen kurbanlar arasındadır. Annesi çeşitli memuriyetlerde bulunmuş ve dört çocuğunu kendi başına büyütmek durumunda kalmıştır. İlkokula kendi köyünde giden Cengiz Aytmatov, babaannesi Ayıkman Hanım'dan dinlediği ninniler, masallar, ve efsanelerle yetişir.

İkinci Dünya savaşının yokluk yıllarını babasız geçiren Aytmatov, çocuk yaşından itibaren çalışmaya başlamıştır. Bu dönemde köy sovyeti kolhozu sekreteri ve vergi memuru olarak çalışır. 1946 yılında Kazakistan'ın Cambul şehrinde Veteriner Teknik Okulu'nda eğitim görmeye başlamıştır. Bu okul bitince, 1948'de Kırgızistan Tarım Enstitüsü'ne devam etmiştir. 1953 yılında buradan veteriner olarak mezun olur. Aytmatov'un ilk eseri, 1952 yılında *Pravda* gazetesinde yayınlanan *Gazeteci Cyuda*'dır. Bu hikâyeyi, 1957 yılında yayımlanan *Yüzyüze* takip eder. 1956-58 yılları arasında Moskova'da Gorki Edebiyat Enstitüsü'ne devam eden yazarın Cemile adlı hikâyesi 1958 yılında *Novy Mir* (Yeni Dünya) dergisinde yayınlanır. Bu eseri büyük ilgi görür. Aytmatov şöhreti, bu eserinin Fransız şair Louis Aragon tarafından Fransızca'ya tercüme edilmesi ve Avrupa'da yayımlanması ile yakalar. Aragon bu hikâyeye yazdığı önsözde Cemile hikâyesini "dünyanın en güzel aşk hikâyesi" olarak takdim etmiştir. Aytmatov, Cemile'nin yayımlandığı 1958 yılında Moskova Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'ne başlamıştır. Aynı yılın sonunda Kruşçev'in anti-Stalinist kampanyası sırasında Sovyet Komünist Partisi'ne ve Yazarlar Birliği'ne kabul edilir. Babası Stalin muhalifi olan Aytmatov'un partiye girmesi ve birliğe kabul edilmesi ancak siyasî şartların yumuşaması sayesinde gerçekleşmiştir. Hatta sırf babasının muhalifliği yüzünden öğrencilik yıllarında bursu kesilmiş, pek çok terslikler yaşamıştır. Değişen siyasî şartlarla birlikte Aytmatov hem Kırgız hem de Rus yazarlar arasında yerini pekiştirmiştir. Bu yıllarda *Literaturnyi Kırgızistan* dergisi editörlüğünü, sonra beş yıl boyunca *Pravda*'nın Orta Asya muhabirliğini yapmıştır. Aytmatov 1963 yılında, *İlk Öğretmen, Deve Gözü, Cemile* ve *Selvi Boylum Al Yazmalım* adlı hikâyelerinden oluşan *Steplerden ve Dağlardan Hikâyeler* adlı kitabıyla Lenin Edebiyat Ödülü'nü kazanmıştır. 1959-67 yılları arasında *Novy Mir*'in editörlüğünü yapmış ve 1968'de Büyük Sovyet Edebiyat Ödülü'nü kazanmıştır. Aynı yıl Kırgızistan'ın millî yazarı seçilmiştir. Cengiz Aytmatov'un edebî seyri bu yıllarda hikâyecilikten roman yazarlığına doğru kayar. İlk romanı olan *Toprak Ana* 1963'de neşredilir. Yine aynı yıl yayınlandığında büyük heyecan uyandıran *Elveda Gülsarı*'yı kaleme alan Aytmatov, daha sonraki yıllarda çeşitli yayın organlarında hikâyelerini yayınlatmaya devam eder. 1964'de yayınlanan *Kızıl Elma* ve 1969'da

yayınlanan *Oğulla Buluşma* hikâyelerinden sonra, yazar 1970'de edebiyat âleminde yankı bulan *Beyaz Gemi* romanını neşreder. Daha sonra 1972'de *Asker Çocuğu* hikâyesini, 1975'de Kazak yazar Kaltay Muhammedcanov'la birlikte *Fuji-Yama* adlı tiyatro eserini, 1976'da *Sultanmurat*, 1977'de *Deniz Kıyısında Koşan Ala Köpek* hikâyelerini neşreder. 1980 yılında kaleme aldığı *Gün Olur Asra Bedel* romanı yazarın edebiyat hayatının zirvelerinden birini teşkil eder.

Aytmatov, 1986 yılında neşredilen *Dişi Kurdun Rüyaları* isimli romanıyla, yazarlık seyrini mahalli olandan evrensel olana taşımıştır. Aytmatov 1990'da yayınlanan *Beyaz Yağmur* ve *Yıldırım Sesli Manascı* hikâyelerinden sonra, aynı yıl *Cengiz Han'a Küsen Bulut*'u yayınlar.

Aytmatov, başarılı bir edebiyatçı kimliğine sahip olmasının yanında, insan ilişkileri ve yüksek temsil kabiliyeti sayesinde Sovyet devletinden itibar görmüş, devletin çeşitli birimlerinde görev almıştır. 1978 tarihinde Yüksek Sovyet Prezidium'u tarafından Sosyalist İşçi Kahramanı olarak ödüllendirilir. 1983 yılında Büyük Sovyet Edebiyat Ödülü'nü ikinci kez kazanmıştır. Gorbaçov döneminde Sovyet Parlamentosu Kültür ve Ulusal Diller Komitesi Başkanlığı ve Sovyet Yazarlar Birliği Sekreterliği görevlerinde bulunmuştur. Sovyetler birliği dağılmadan önce Gorbaçov'un beş danışmanlarından biri olmuştur. Cengiz Aytmatov; edebi çalışmalarının dışında, 15 yıl Avrupa'da SSCB ve bilahare Kırgızistan'ın büyükelçiliğini yapmıştır. Avrupa Birliği, NATO, UNESCO ve Benelüks ülkelerinde görev yapmıştır.

Aytmatov, *Gün Olur Asra Bedel* romanının sinemaya uyarlanma çalışmalarının devam ettiği Tataristan'daki Kazan şehrinde rahatsızlanmış ve hastaneye kaldırıldığı Almanya'nın Nürnberg şehrinde 9 Haziran 2008 tarihinde vefat etmiştir.

Ötüken Neşriyat tarafından yayınlanan eserleri:

- Beyaz Gemi (Roman)
- Cemile - Sultanmurat (Hikâyeler)
- Cengiz Han'a Küsen Bulut (Roman)
- Dişi Kurdun Rüyaları (Roman)
- Elveda Gülsarı (Roman)
- Gün Olur Asra Bedel (Roman)
- Kızıl Elma - Oğulla Buluşma - Beyaz Yağmur - Asker Çocuğu - Deve Gözü (Hikâyeler)
- Toprak Ana (Roman)
- Yıldırım Sesli Manascı - Yüzyüze - Deniz Kıyısında Koşan Ala Köpek (Hikâyeler)

İşte yine o mütevazı çerçeveli tablonun karşısındayım.

Yarın sabah erkenden avıla* gitmem gerek. Tabloya, sanki bana iyi yolculuklar dileyecekmiş gibi, dikkatle ve uzun uzun bakıyorum.

Ben bu tabloyu daha hiçbir sergiye yollamadım. Üstelik onu, avıldan gelen akrabalarıma da göstermiyor, onlardan saklamağa çalışıyorum. Tabloda utanılacak bir şey olduğu için değil, bir sanat eseri olmaktan uzak olduğu için. Sade bir tablo, orada görünen topraklar gibi sade.

Tablonun derinliğinde sonbaharın solgun görüntüsü var. Rüzgâr, uzaktaki sıradağların üzerinden hızlı hızlı kayan küçük alabulutları kovuyor. Ön planda, koyu kızıl renkte bir pelin bozkırı. Ve bir de, son yağmurlardan sonra kurumaya vakit bulamamış kapkara bir yol. Aşağıda, kuru olan yan taraflarda, kırık ama sık bodur ağaçlar görünüyor. Yağmurdan yumuşayan tekerlek izleri boyunca iki yolcunun ayak izleri uzayıp gidiyor. İzler uzaklaştıkça silikleşiyorlar. O iki yolcu ise, bir adım daha atsalar çerçeveden dışarı çıkacaklar sanki. Bu yolculardan biri.. ama durun, olayı biraz başından anlatayım.

* * *

* *Ayıl*: Köy. Kırgızca'da hem ayıl, hem ayvıl şeklinde söylenir, diğer Türk lehçelerinde (Kazak, Özbek, Tatar vb.) avıl şeklinde söylenir.

Çocukluk günlerimdeydi. Savaş başlayalı üç yıl olmuştu. Babalarımız, ağabeylerimiz uzak cephelerde, Kursk ve Orel önlerinde savaşıyorlardı. Daha on beşine basmamış olan bizler ise kolhozda çalışıyorduk. Büyük erkeklerin harcı olan günlük ağır işler bizim zayıf omuzlarımıza yüklenmişti. İş, özellikle hasat mevsiminde çok zor olurdu. Haftalarca eve uğramaz, gecemiz, gündüzümüz tarlada, harmanda veya istasyona tahıl taşıdığımız yollarda geçerdi.

Ekin biçmekten orakların ateş gibi kızdığı o kavurucu günlerden birinde, istasyona yükümü boşaltmış boş arabalarla dönerken, yolumu değiştirip eve uğramaya karar verdim.

Yolun sonundaki küçük tepenin üzerinde, çay geçidinin hemen yanında, sağlam çitlerle çevrili iki avlu vardır. Avluların etrafında kavak ağaçları yükselir. Bunlar bizim evlerimizdir. Bizim iki aile çok eski zamandan beri komşu olarak yaşar. Ben, "Büyük Ev"de oturan ailedenim. İki ağabeyim var, ikisi de bekâr, ikisi de cephede ve uzun zamandır onlardan bir haber alamadık.

Babam, yaşlı bir dülgerdir. Her sabah tan ağarırken kalkar, kıbleye dönüp namazını kılar, dülger atölyesinin bulunduğu ortak avluya çıkar ve ancak akşam geç vakit eve dönerdi.

Evde yalnız annem ve kız kardeşim kalırdı.

Komşu evde, ya da avıl halkının dediği gibi, Küçük Ev'de, yakın akrabalarımız oturur. Bu iki ailenin dedeleri mi, yoksa dedelerinin babaları mı kardeştiler, bilemeyeceğim ama, tek aileymiş gibi bir arada yaşadığımızdan, onlara "yakın akraba" diyorum. Tâ göçebelik zamanında, atalarımızın beraber konup

göçtükleri, sürülerini birlikte otlattıkları zamanlarda da bu böyleymiş. Bu beraberlik geleneğini bugün de sürdürüyoruz. Avılda kolektifleştirme olduğu zaman ailelerimiz evlerini yine yanyana yapmışlar. Yalnız biz değil, avılın iki dere arasında uzanan Arlaskaya sokağında oturanların hepsi böyle yapmış. Hepimiz aynı soydan, aynı kabileden imişiz.

Kolektifleştirmeden az sonra Küçük Ev'in aile reisi ölmüş ve karısı iki küçük çocuğuyla kalmış. Kabilede hâlâ yaşatılan eski geleneğe göre, dul bir kadının çocuklarını alıp başka bir yere gitmesine izin verilmez. Onun için bizimkiler bu kadını babamla evlendirmişler. Babam ölenin en yakın akrabası olduğundan, atalarının ruhuna saygısı ve ödevi, onu bu kadınla evlenmeye mecbur etmiş. Böylece bizim evde ikinci bir aile olmuş. Küçük Ev, bahçesiyle, hayvanlarıyla ayrı ve bağımsız sayılıyordu ama, gerçekte bir arada yaşıyorduk.

Küçük Ev de iki evlâdını verdi orduya. Bunlardan büyüğü olan Sadık, askere gitmeden az önce evlenmişti. Onlardan çok seyrek mektup alıyorduk.

Küçük Ev'de benim Kiçi-apa (küçük anne) dediğim ana ile onun gelini, yani Sadık'ın karısı oturuyordu.

Küçük anne ve gelini sabahtan akşama kadar kolhozda çalışırlardı. Küçük anne mert, hatır sayan, kimseye kötülük düşünmeyen bir kadındı. Ark kazarken olsun, küçük su yolu açarken olsun, hiçbir işte gençlerden aşağı kalmazdı. Sözün kısası ketmene* sıkıca yapışır ve onu çok iyi kullanırdı. Talih de yüzüne gülmüş, ona çalışkan bir gelin vermişti: Cemile,

Ketmen: Kazma, bel.

çalışkanlıkta annenin bir benzeriydi. Yorulmak nedir bilmez, her işten anlayan ama hareketleri biraz farklı bir kadın. Ben Cemile'yi çok severdim, o da beni severdi. Çok iyi dost olmuştuk ama, birbirimizi adlarımızla çağıracak kadar değil. Ayrı ailelerden olsaydık ona herhalde Cemile derdim, ama ağabeyimin karısı olduğu için Cene (yenge) diyordum. O da Kiçine-bala (küçük çocuk) diye çağırırdı. Oysa ben artık küçük bir çocuk değildim ve aramızdaki yaş farkı da büyük değildi. Ama avılda adet böyledir. Gelinler kocalarının küçük kardeşlerini *"kiçine-bala"* ya da *"kaynım"* diye çağırırlar.

İki evin işini benim annem yapar, küçük kız kardeşim de ona yardım ederdi. Kız kardeşim, örülmüş kısa saçlarını iple bağlardı. Tuhaf bir kızdı. O zorlu günlerde nasıl canla başla çalıştığını hiç unutmam. İki evin kuzularını ve danalarını bahçelerin ötesine götürüp otlatıyor, kışın yakacağımız tezeği yapmak için sığır gübresi ve kuru odun topluyordu. Bu küçük burunlu sevgili kardeşim, yalnızlık çeken annemi neşelendirir, hiç haber alınmayan oğullarını düşünüp üzüldüğü zamanlarda onu avuturdu.

Büyük ailemiz huzur içinde, uyum içinde yaşamasını benim anneme borçluydu. Her iki evi o, tam yetkiyle ve kusursuz yönetirdi. Aile ocağının bekçisiydi o. Dedelerim, ninelerim henüz göçebe hayatı yaşarlarken, çok genç yaşta onlara gelin gelmiş. Sonra ailelerimizi liyakatle, dürüstlükle yönetmiş ve atalarımızın anısına tam saygı göstermiş. Köyde onu en akıllı, en tecrübeli, en üstün nitelikli ev kadını olarak görür, saygı gösterirlerdi. Evde her şeyi annem idare ederdi.

Babama gelince, doğrusunu söylemek gerekirse, köy halkı onu ailemizin gerçek reisi olarak görmezdi. Herhangi bir konuda sık sık şöyle dedikleri olurdu: "Hey hey, onu ustaka (bizde sanat erbabına saygı ifadesi olarak usta denir. Ustaka, usta akay, usta amca demektir) sormasan daha iyi edersin, o baltasını nereye bıraktığını bile bilmez, onların evinde her şeyi bilen, her şeyin başı büyük anadır, soracağını ona sorsan iyi edersin..."

Şunu da söylemek gerekir ki, yaşım küçük olsa da, ev işlerine çok defa ben de karışırdım. Çünkü ağabeylerim savaştaydılar. Onun için bana, bazen takılmak için bazen de ciddi olarak "İki ailenin cigiti (yiğidi), koruyucusu ve besleyicisi" derlerdi. Ben de bundan gururlanır ve sorumluluk duygusunu hiç yitirmezdim. Öte yandan, annem de beni bağımsız davranmaya teşvik ederdi. Ev işleriyle meşgul olmam, becerikli olmam ve hamaratlığımla, bütün gün tahta rendelemekten başka bir şey yapmayan babama benzemeyişim, hoşuna giderdi.

Eve geldim, arabayı evin yanındaki söğüdün gölgesinde durdurdum ve dizginleri bırakarak cümle kapısına doğru yürüdüm. Avluda, bizim onbaşı Orozmat'ı gördüm. Atının üzerindeydi. Her zaman olduğu gibi koltuk değneğini eyere asmıştı. Yanında annem de vardı ve bir konuda tartışıyorlardı.

Yaklaşınca annemin sesini duydum:

- İşte bu olmaz! Kadınların çuval sırtlayıp araba yükledikleri nerde görülmüş? Hayır yavrum, olmaz, benim gelinimi rahat bırak. Her zaman yaptığı işleri yapsın yine. Zaten benim gün yüzü gördüğüm yok. İki evin işini yapmak, iki evin üstesinden gelmek ko-

lay mı? Bereket versin küçük kızım biraz büyüdü de yardım edebiliyor. Hafta boyu işten belimi doğrultamıyorum. Keçe çiğnemişim gibi her yanım tutuk. Mısırlar sararıp solmak üzere, sulamak gerek.

Annem öfkeli konuşuyor, başörtüsünün ucunu elbisesinin yukarısına sokuyor ya da sokar gibi yapıyordu. Kızdığı zaman hep böyle yapardı.

Eyerin üzerinde çaresizlik içinde sallanıp duran Orozmat ise:

- Yahu, ne tuhaf insanlarsınız! diyordu. Ah bacağım olsaydı, koltuk değneğiyle yürür olmasaydım, hiç buraya gelip size yalvarır mıydım? Eskiden olduğu gibi çuvalları kendim yüklesem, kendim taşısam ne iyi olurdu! Bunun kadın işi olmadığını ben de biliyorum, ama erkekleri nereden bulayım? Erkekler olmayınca asker karılarını çağırmaya karar vermişler. Siz gelininizi vermiyorsunuz, idare de bize söylemediğini bırakmıyor... askerlere ekmek gerek, biz ise plan hedeflerine ulaşamıyoruz. Bu iş nasıl yürür, sonu nereye varır?

Kamçıyı sürüyerek yanlarına vardım. Onbaşı beni görünce birden sevindi. Aklına iyi bir fikir gelmişti herhalde:

- Pekâlâ, gelininizi vermemek için pençenizi gösteriyorsunuz, ama bak, kaynı var onun, dedi -sevinçle beni göstererek- O kimseyi sokmaz yanına. Sizin de şüpheniz yok değil mi, bizim Seyit pek yiğittir. Bizim besleyicilerimiz bu gençler işte. Ancak onlar sayesinde işin üstesinden gelebiliriz.

Annem, onbaşının sözünü bitirmesine fırsat vermedi ve bana çıkıştı:

- Vay benim maskara çocuğum vay! Bu halin ne öyle! Saçların her yandan perçem perçek sarkıyor. Babamıza da aşkolsun yani! Oğlunun saçını tıraş edecek vakti hiç bulamaz!

- İyi işte, evlât bugün ihtiyarın yanına gider, tıraş ettirir. -Orozmat annemin konuşma tavrını alıvermişti.- Seyit, sen bugün evde kal, atları bir güzel tımar et, yarın sabah erkenden Cemile'ye bir araba veririz. İkiniz beraber çalışırsınız. Gözünü iyi aç. Cemile'den sen sorumlusun! Öyle başınızı çevirmeyin baybiçe*, Seyit varken kimse ona dokunamaz. Eğer bir yan bakan olursa Danyar'ı da onlara katarım. Tanırsınız Danyar'ı, hiç kötülük düşünmeyen bir delikanlıdır o. Cepheden yeni geldi, biliyorsunuz. Böylece tahılı üçü birden taşırlar istasyona. O zaman sizin gelininize dokunmaya kim cüret edebilir? Öyle değil mi Seyit? Sen ne dersin? Cemile'yi bir sürücü yapmak istiyorduk ama annenle anlaşamıyoruz, onu sen razı edeceksin.

Onbaşının beni övmesi, büyük adam yerine koyup fikrimi sorması, koltuklarımı kabartmıştı doğrusu. Cemile ile istasyona gitmenin hoş bir şey olacağını da düşünmüştüm. Büyük adam gibi ciddileşerek, anneme:

- Başına bir şey mi gelir sanıyorsun? Kurtlar kapacak değil ya! dedim.

Tecrübeli bir arabacı gibi dişlerimin arasından bir tükrük savurarak ve acele işi olan bir insanmışım gibi, kamçımı arkamdan sürüdüm. Böbürlenerek omuzlarımı da dikleştirmiştim.

Baybiçe: Baş hatun, evin hanımı. Birden fazla eş olduğu zaman birinci eş.

Annem şaştı kaldı. Erkekçe tavrım hoşuna gitmemiş değildi, ama arkamdan öfke ile bağırdı:

- Şunun söylediklerine bak hele! Kurtların nerden geleceğini gösteririm ben sana! Nasıl böyle düşündüğünü görürsün o zaman!

Hiddete kapılıp bağıracakmış gibi görünen anneme şüphe ile bakan Orozmat imdadıma yetişti:

- O bilmeyecek de kim bilecek, iki ailenin yiğidi değil mi o? Onunla gurur duymalısınız!

Annem Orozmat'a çıkışmadı. Yalnız başını biraz öne eğdi ve derin bir iç çekerek şöyle dedi:

- Daha bu yaşta gece gündüz çalışmaktan canı çıkan bu çocuğa yiğit diyorsunuz ha! Bizim yiğitlerin, o sevgili evlâtlarımızın nerede olduğunu Allah bilir. Şimdi evlerimiz terkedilmiş bir oba gibi ıssız kaldı.

Ben yanlarından uzaklaşmıştım. Annemin daha başka neler söylediğini duymuyordum artık. Avluda, minik elleriyle pat pat tezek yapan küçük kız kardeşimin gülümsemesine karşılık vermeden, çalımlı çalımlı sundurmanın yanına gittim. Orada çömelip testiden su dökerek yavaş yavaş ellerimi yıkadım. Sonra odaya girdim, bir tas ayran içtim. Tasa yine ayran doldurarak pencere kenarına koydum ve içine ekmek doğramaya başladım.

Annemle Orozmat hâlâ avludaydılar, ama artık tartışmıyor, alçak sesle konuşuyorlardı. Ağabeylerimden söz ediyorlardı herhalde. Çünkü annem durmadan yeniyle şişen gözlerini siliyor, ağaçların arasından uzaklara sanki oğullarını görecekmiş gibi bakarak, dalgın dalgın başını sallıyordu. Orozmat da onu teselli edecek şeyler söylüyordu herhalde.

Kaygı kaynağı düşüncelerine dalmış olan annem onbaşının tekliflerini kabul etmiş olacaktı ki, Orozmat, amacına ulaşmış olmanın sevinciyle atını kırbaçladı, hızlandırdı ve avludan çıktı.

Tabiî o gün, bu işin nasıl sona ereceğini ne annem biliyordu ne de ben.

* * *

Cemile'nin iki atlı bir arabayı kolayca kullanacağından emindim. Atları iyi bilirdi. Çünkü, bir dağ köyü olan Bakayır'da bir at bakıcısının kızıydı. Bizim Sadık da bir at bakıcısıydı. Söylentiye göre, bir ilkbahar günü at yarışında Sadık, Cemile'yi geçememiş, bu ona pek ağır gelmiş ve bu yüzden Cemile'yi kaçırmış.

Ama, onların sevişerek evlendiklerini söyleyenler de vardı. Kaçırmış ya da sevişerek evlenmiş olsunlar, ancak dört ay beraber yaşamışlardı. O sırada savaş başlamış ve Sadık askere alınmıştı.

Cemile evin tek çocuğu idi. Çocukluğundan beri babasıyla birlikte yılkı peşinde koşuyordu. Belki bu yüzden biraz sert tabiatlı, erkek mizaçlı, hatta bazen biraz kaba idi. Erkek gibi de kuvvetliydi, canla başla çalışırdı. Komşularıyla iyi geçinmesini bilirdi ama, biri haksızlık edecek olsa, onunla dalaşmaya kalksa, kaplan kesilirdi. Küfürde kimseden aşağı kalmazdı. Hatta bir erkeği hırpalamak için saçından yakaladığı bile olurdu. Bazen komşular ondan şikâyet ederlerdi:

- Ne biçim gelininiz var sizin? Eşikten ayağını atar atmaz demediğini bırakmıyor insana! Ne arlanmak var, ne saygı!

- Evet, bizim gelin öyledir, derdi annem, doğruyu insanların yüzüne karşı söylemeyi sever. Böylesi dedikodu yapmaktan, dolaylı ve iğneli sözler söylemekten iyidir. Sizinkiler erdemli görünüp saman altından su yürütürler. Kokmuş yumurtalar da hep böylelerinden çıkar. Dıştan bakınca bembeyaz, ama içi burnunuzun direğini kırar!

Babam ve küçük anne Cemile'ye hiç sert davranmamış, kaynana ve kaynatalarda var olduğu söylenen baskıyı ona asla yapmamışlardı. Ona iyi davranıyor, onu seviyor ve ondan yalnız bir şey istiyorlardı: Tanrı'ya ve kocasına sadık kalmasını.

Ben onları çok iyi anlıyordum: Dört çocukları askerdeydi. İki evin biricik gelini olan Cemile ile avunuyor ve onu bu yüzden çok seviyorlardı.

Ama kendi annemi anlamıyordum: O, hiç kimseyi lâf olsun diye sevecek bir kadın değildi. Annem sert tabiatlı, hükmeden, hükmetmesini bilen bir kadındı. O kendi kurallarına göre yaşardı ve bundan hiç şaşmazdı, hiç tâviz vermezdi. Her yıl, ilkbahar gelir gelmez, babamın tâ gençliğinde yaptığı göçebe çadırını kurup, ardıç yakarak tütsüler ve buraya göçerdik. Bizi, aşırılıktan kaçan, çalışmayı seven ve büyükleri sayan evlâtlar olarak yetiştirmişti. Aileden herkesin hiç homurdanmadan kendisine tâbi olmasını isterdi. Cemile'nin de, daha ilk geldiği gün, başkalarına benzemeyen bir gelin olduğu anlaşılmıştı. Gerçekte büyüklerine karşı saygılıydı, onları dinliyordu. Ama yine de boyun eğmezdi. Buna karşılık, başka gelinlerin yaptığı gibi, başını çevirip homurdanmaz, kötü sözler söylemezdi. Düşündüğünü dobra dobra söyler, fikirlerini açıklamaktan ve savunmaktan çekinmezdi.

Annem çok defa onu destekler, onunla anlaşır ama yine de son sözü söylemek hakkından vazgeçmezdi.

Bana öyle geliyor ki, annem Cemile'de kendi dürüstlüğünü, doğru sözlülüğünü, kendi dengini buluyordu. Belki de onu birgün kendi yerine koymayı, onu hükmeden, sözünü dinleten, kendi gibi aile ocağının bekçisi, baybiçesi yapmayı hayal ediyordu. Cemile'ye:

- Allah'a şükür, diyordu, iyi bir eve, hayırlı bir yuvaya düştün. Burada mutlu olacaksın. Bir kadını mutlu eden şey çocuk doğurmak ve bir evde bulunması gereken şeylere sahip olmaktır. Allah'a şükür biz ihtiyarların kazandığı her şey size kalacak. Bunları mezara götürecek değiliz. Yalnız şunu bilmelisin ki, mutluluk ancak namus ve haysiyetini koruduğun sürece vardır. Bu sözümü sakın unutma!

Ama yine de Cemile'de kaynana ve kaynatasını şaşırtan, ne olduğunu anlayamadığım bir şeyler vardı. Her zaman küçük bir çocuk gibi şen şatır ve pek serbest hareket ediyordu. Bazen hiç sebepsiz kahkaha ile ve çok yüksek sesle gülmeye başlardı. İşten dönerken yürümez, koşardı. Arktan atlayıp geçer, hiç sebep yokken kaynanalarından birini kucaklar, öperdi.

Cemile türkü söylemesini de çok severdi. Büyüklerin yanında, utanmadan, çekinmeden her zaman bir türkü mırıldanırdı. Bütün bu davranışları elbette, bir gelinin aile içindeki davranışlarını sınırlayan geleneklere pek uygun değildi.

Fakat iki kaynana, Cemile'nin zamanla yatışıp bu uçarılıktan kurtulacağını söyleyerek avunuyorlardı. Çünkü gençliklerinde az çok kendilerinin de böyle olduklarını düşünürlerdi. Ama bana sorarsanız, dünyada Cemile'den iyisi yoktu.

Beraber olduğumuz zaman pek neşelenirdik. Sebepsiz güler, avluda birbirimizin peşinden koşardık.

Cemile gerçekten güzeldi. İnce, uzun boylu, sağlıklı, mütenasip vücutlu idi. Sık örgülü gür saçları dimdik sarkardı. Beyaz çemberini başına dolar, ustaca kıvırır ve ucunu alnına, biraz yana sarkıtırdı. Bu ona çok yakışır, tunç renkli, düzgün, parlak yüzünün güzelliğini meydana çıkarırdı. Güldüğü zaman lâciverde çalan kara badem gözleri, yeni tutuşan bir kor gibi parlar, birdenbire avılın açık-saçık şarkılarını söylemeye başladığı zaman, güzel gözlerinde hiç de safça olmayan bir şimşek çakardı.

Yiğitlerin, özellikle de cepheden dönmüş askerlerin Cemile'ye gözucuyla ama büyük bir arzuyla baktıklarını sık sık görürdüm. Cemile şaka yapmasını da severdi, ama doğrusu, aşırılığa gidenleri, işin tadını kaçıranları da hemen cezalandırırdı. Böyle de olsa bu olaylar beni üzer, canımı sıkardı. Delikanlıların kız kardeşlerini kıskanmaları gibi ben de Cemile'yi kıskanırdım. Cemile'nin çevresinde gençleri gördüğüm zaman, onları rahatsız edip uzaklaştırmak için her şeyi yapardım. Onlara şişinerek kötü kötü bakar ve sanki bu bakışımla: "Şakayı kaka haline getirmeyin bakalım! O benim ağabeyimin karısıdır, kayıranı, koruyanı yok sanmayın!" demek isterdim.

Böyle zamanlarda, yerli yersiz lâfa karışır, patavatsız konuşmalar yapar, bu çapkınları alaya almaya çalışırdım. Bunu beceremeyince de kendimi kaybeder, bir öküz gibi şişip hırıltılar çıkararak solurdum.

Gençler bu hâlime gülmekten katılırlardı:

- Hey, şuna da bak! Cemile'nin yengesi olduğunu anlatmaya çalışıyor, amma matrak ha! Sanki biz bilmiyormuşuz gibi!

Kendimi hemen toparlardım ama, kulaklarımın haince kızarıp beni âdeta yaktığını, alaya alındığım için gözlerimin yaşardığını hissederdim. Cemile yengem beni anlardı. Gülmemek için kendini zor tutar ve sözde suratını asarak yiğitlerin karşısına dikilirdi:

- Yengeler sokaktan mı toplanıyor sanıyorsunuz siz! Belki sizde öyledir ama, bizde değil. Haydi kaynım biz gidelim, size de elveda!

Cemile benimle birlikte onların önünden geçip giderken başını gururla kaldırır, kışkırtıcı bir eda ile omuzlarını oynatır, sessizce gülümserdi.

Onun bu gülümseyişinde ben hem bir sevinç, hem de meydan okuma bulurdum. O zamanlar, belki o içinden: "Hey küçük budala, gitmek istesem beni kim tutabilir? Bütün aile gözcülük etse, yine de gitmek istediğim zaman beni durduramazsınız!" diye düşünüyordu. Böyle anlarda ben, bir suçluluk duygusuyla susardım. Evet, Cemile'yi kıskanıyordum, onu putlaştırıyordum, yengem olmasından gurur duyuyordum. Güzelliğinden, serbestliğinden, bağımsız davranışlarından da gurur duyuyordum. Onunla ikimiz çok sıkı dost olmuştuk ve birbirimizden hiçbir şeyi gizlemiyorduk.

O zamanlar köyde pek az erkek vardı. Bundan yararlanan bazı delikanlılar kadınlara küstahça davranıyor, onlara tepeden bakıyorlardı: Kadınlarla düşüp kalkmak mı istiyorsun, parmağını kaldır, yeter, hangisi olsa peşinden koşup gelir, diyorlardı.

Ot biçme zamanıydı, birgün, Osman, Cemile'ye sarkıntılık etmeye kalkıştı. Bu çocuk uzaktan akrabamız olurdu. Hiçbir kadının kendisine direnemeyeceğini sanan erkelerden biriydi. Cemile onun elini hiddetle itti, gölgesinde dinlendiği dokurcunun altından kalkarak öfkeyle bağırdı:

- Rahat bırak beni! Sizin gibi yılkı aygırından ne beklenir zaten!

Osman, dokurcunun üzerine yıkılıp kaldı. Islak dudaklarını nefretle bükerek:

- Kedi erişemediği ciğere murdar der. Niye cilve yapıyorsun? Aslında için gidiyor, arzudan kuduruyorsun ama yine de burun kıvırıyorsun.

Cemile birden döndü:

- Belki içim gidiyordur, kader öyle yapmış ve sen dalga geçiyorsun. Ama şunu bil ki, sersem kafa, yüz yıl asker karısı olarak kalsam, senin gibi iğrenç bir adamın yüzüne bile tükürmem! Savaş olmasaydı görürdün sen gününü!

Osman alaylı, horlayıcı konuşmasına devam etti:

- İyi ya işte, ben de onu diyorum, savaş var, kocanın kamçısını yemediğin için kuduracaksın! Benim karım olsaydın gösterirdim sana ben! Ha! ha! ha!

Cemile adamın üzerine atılıp ona bir şeyler söyleyecekti ama, kendisini tutup sesini çıkarmadı. Onunla uğraşmaya değmezdi. Uzun uzun kin ve nefretle yüzüne baktı sadece. Sonra iğrenerek tükürdü, yerden dirgenini alıp yürüdü.

O sırada ben, bir dokurcunun ardında, iki tekerlekli küçük arabada idim. Cemile beni görünce yolunu değiştirdi. Benim ne hâle geldiğimi anlamıştı. Hakarete uğrayan o değil de benmişim, utanılacak

duruma düşürülen asıl benmişim gibi bir duygu vardı içimde. Yüreğim sıkılıyordu. Onu ayıpladım:

- Bu heriflerle niçin arkadaşlık ediyorsun? Niye konuşuyorsun bu gibi adamlarla?

Cemile, akşama kadar gitti geldi... Yüzünden düşen bin parçaydı. Bana ağzını açıp ne bir kelime söyledi, ne de eskiden olduğu gibi gülümsedi. Ben küçük arabayı yanına getirince, o iğrenç sarkıntılıktan söz etmeme fırsat vermemek için, dirgenini hızla ot yığınına daldırıyor, sonra bir hamlede kaldırıp önünde tutuyor ve yüzünü ot dolu dirgenin ardına saklıyordu. Sonra dirgeni arabaya boşaltıyor ve hemen yeni bir kümeye daldırıyordu. Küçük araba çabucak doluyordu. Ben araba ile oradan uzaklaşırken dönüp Cemile'ye bakıyor, onun dirgenin sapına dayanıp biraz dinlenirken yorgunluktan bittiğini, o arada derin bir düşünceye daldığını, sonra yine kendine gelip çalışmaya başladığını görüyordum.

Sonra arabayı doldurduğumuz zaman Cemile sanki dünyadaki her şeyi unutmuştu. Uzun uzun akşamın alaca karanlığına bakıyordu. Ötede, Kazak bozkırının kıyısında, hasat mevsiminin akşam güneşi bir tandır ağzı gibi, bitkin, ölgün son alevlerini yayıyordu. Gökyüzündeki uçucu küçük bulutları bir yangın aleviyle renklendirip, alçak yerleri şimdiden karanlıklara gömülmüş mor bozkırın üzerine son parıltılarını vuruyor ve ufkun gerisinde yavaş yavaş kayboluyordu. Cemile, batan güneşe, coşkun, tatlı bir neşe ile bakıyordu. Sanki peri masallarındaki bir görüntüyü seyrediyordu orada. Yüzü sevgiyle parlıyordu. Dudakları çocuksu bir gülüşle tatlı tatlı aralanmıştı. İşte o zaman bana döndü. Hâlâ dilimin ucundaymış ve

söyleyiverecekmişim, konuşmamız devam ediyormuş gibi beceriksiz suçlamalarıma cevap verdi:

- Artık onu düşünme Kiçine-bala, canı cehenneme onun! Adam mı o?...

Sonra sustu. Batmak üzere olan güneşe bakarak ve iç çekerek düşünceli konuştu: "Osman gibileri kalbimden geçenleri ne bilsin? Kimse bilemez... Belki bunu anlayacak kimse yoktur dünyada..."

Ben atların başını çevirip hareket ederken, Cemile, biraz ötemizde çalışan, neşeli bağırışmaları kulağıma kadar gelen kadınların yanına koşup varmıştı bile. Ona ne olduğunu, nasıl değişiverdiğini anlamak zor. Belki, alaca karanlığa bakarken yüreği aydınlanmıştı, belki çok çalışmak neşelendirmişti onu. Arabada, tepeleme yüklenmiş ot yığını üzerinde oturarak Cemile'ye bakıyordum.

Başından beyaz çemberini çözüp çıkarmış, kararmakta olan biçilmiş çayırdan bir arkadaşına doğru kollarını açа açа koşuyor, entarisinin eteği rüzgârda dalgalanıyordu.

O anda benim kaygılarım da silinip gitti: "Osman'ın sebep olduğu tatsızlığı düşünmeye değer miydi?"

- Haydi, deeh!

Kamçıyı şaklattım ve acele ederek sürdüm arabayı.

* * *

O gün saçımı kestirmek için babamı beklemeye karar vermiştim. Onbaşı da tıraş olmamı emretmişti zaten. Babamı beklerken ağabeyim Sadık'ın mektubuna cevap yazmaya koyulmuştum. Mektup yazma

konusunda da kendimize özgü kurallarımız vardı: Ağabeylerim mektuplarını babamın adına yazarlar, postacı bunları getirip anneme verir, okumak ve cevaplarını yazmak görevi de bana düşerdi. Daha mektubu okumadan Sadık'ın neler yazdığını bilirdim. Bütün mektupları, bir sürünün kuzuları gibi birbirine benzerdi. Her zaman "Sağlığımla ilgili haberler" diye başlardı mektubuna. Sonra yine her zamanki gibi "Bu mektubu posta ile güzel kokulu yeşillikler içindeki Talas'ta oturan aziz ve pek sevgili babam Colçubay(Yolcubay)'a gönderiyorum..." derdi. Bundan sonra benim annem, sonra kendi annesi, sonra hiç şaşmayan bir sıra ile bizler gelirdik. Bu sıralama bittikten sonra kabilemiz aksakallarının, yakın akrabaların sağlık durumları, hatırları sorulur, en sonunda da, Sadık, alelacele ilâve edilmiş küçücük bir cümle ile "Ve karım Cemile'ye de selâm ederim." der, mektubunu bitirirdi.

Tabiî evde anne ve baba sağ iken, avılın aksakalları (ihtiyarları) ve yakın akrabalar varken en başta kadının adını anmak, hele mektubu onun adına yazmak hiç yakışık almaz, hatta herkesi şaşkına çeviren bir tuhaflık olurdu. Yalnız Sadık değil, kendine saygısı olan her erkek böyle düşünürdü. Bu durumun düzeltilecek bir yanı da yoktu. Âdet böyleydi ve bütün köy bunu pek tabiî karşılardı. Tartışılması şöyle dursun, kimsenin üzerinde durduğu, aklına getirdiği bir konu değildi bu. Asla sözkonusu edilmezdi. Önemli olan, her mektubun hasretle beklenmesi, bir sevinç kaynağı olmasıydı.

Annem mektubu tekrar tekrar okuturdu bana. Sonra onu, dilim dilim çatlamış elleriyle ve inanç do-

lu bir şefkatle sımsıkı tutar, bir kuş misali uçup gidiverecekmiş gibi onu avucunda saklardı. Daha sonra da sertleşmiş parmaklarını güçlükle oynatarak onu üç köşe katlardı.

- Ah ah sevgili yavrularım, mektuplarınızı muska gibi saklayacağız, diye mırıldanırdı titrek bir ses ve dolu dolu gözlerle. Babanın, annenin nasıl olduklarını böyle sorup öğreniyorlar. Bize ne olacak sanıyorsunuz? Biz burda kendi köyümüzde, kendi evimizdeyiz. Ama asıl sizin oralarda nasıl olduğunuz önemli. Siz nasılsınız? Kısaca yazsanız, tek kelime ile sağ olduğunuzu bildirseniz bile yeter, başka bir şey istemeyiz.

Annem, üç köşe katladığı kâğıda yine uzun uzun bakar, sonra onu bütün mektupları sakladığı küçük meşin torbaya koyar, bu torbayı da bir sandığa yerleştirip kilitlerdi.

Bu sırada Cemile evde olursa, mektup, okuması için ona da verilirdi. Cemile'nin, üçe katlanmış mektubu her alışında kıpkırmızı olduğunu farkederdim. Satırlara hızlı hızlı göz gezdirerek okurdu mektubu. Ama sonuna yaklaştıkça omuzları iyice çöker, yanaklarının ateşi yavaş yavaş sönerdi. İnatçı kaşlarını çatar, ve son satırları okumadan, mektubu, ödünç alınan bir şeyi iade ediyormuş gibi, soğuk bir ilgisizlikle anneme verirdi.

Annem, gelinin ne düşündüğünü anlıyormuş görünür, onu avutmaya çalışır, sandığı kapatırken:

- Neyin var? derdi. Sevineceğin yerde üzülüyorsun, kocası askerde olan yalnız sen misin? Sıkıntı içinde olan yalnız sen değilsin. Bütün halk çekiyor bu sıkıntıyı. Bütün milletle beraber sen de katlanacak-

sın. Erkekleri için üzülmeyen, sıkılmayan yok sanıyorsun. Üzül, ama bunu belli etme, içinde sakla!

Cemile susuyordu. Ama, inatçı, melankolik bakışlarıyla sanki şöyle demek istiyordu: "Ah küçük ana, hiç mi hiçbir şey anlamıyorsunuz!"

Sadık'ın bu defaki mektubu Saratov'dan geldi. Orada hastahanedeymiş. Allah kısmet ederse, yaralı olduğu için sonbaharda eve dönecekmiş. Bunu daha önce de haber vermişti. Yakında ona kavuşacağız diye sevindik.

Ben o gün evde değildim, harman yerine gitmiştim. Her zaman geceyi orada geçirirdim. Atları çözmüş, ayaklarına köstek vurarak yonca tarlasına salmıştım. Kolhoz başkanı hayvanları yonca tarlasında otlatmayı yasaklamıştı ama, ben atlarımın güçlenmesini istediğim için bu yasağı çiğniyordum. Yonca tarlasında kuytu, çukurca bir yer biliyordum, atları geceleyin orada kimse farketmezdi. Ama bu defa o kuytu yere geldiğim zaman, birinin benden önce gelip oraya dört at birden saldığını gördüm. Hiç hoşuma gitmedi, epey canım sıkıldı. Ben iki atlı bir arabanın sahibi olduğum için kızmakta haklı buluyordum kendimi. Benim gizli çayırıma tecavüz eden bu adama bir ders vermek için o yabancı atları kovmayı kafama koydum. Ama birden, Danyar'a ait iki atı tanıdım. O gün onbaşının sözünü ettiği Danyar'ın atları... Ertesi gün Danyar'la birlikte istasyona tahıl taşıyacağımızı hatırlayarak atlarına dokunmadan harman yerine döndüm.

Danyar da oradaydı. Arabasının tekerleklerini yağlamış, şimdi dingillerin somunlarını sıkıyordu.

- Danike* çukurdaki atlar senin mi?

Danyar yavaşça başını çevirdi:

- İkisi benim.

- Öteki çift?

- Onlar şeyin.. neydi adı.. Cemile'nin sanıyorum. Senin neyin oluyor, yengen mi?

- Evet, yengem.

- Onları oraya onbaşı bıraktı ve gözetilmelerini de tenbih etti.

İyi ki kovmamışım bu atları!

Gece oldu. Dağlardan gelen serin akşam rüzgârı dindi. Harman yeri de pek sakindi. Danyar benim yanımda bir saman yığını üzerine uzandı. Ama biraz sonra kalktı ve dereye doğru yürüdü. Az ileride, bir tepecikte durdu. Elleri arkasında, başı hafifçe omuzlarına çökmüş bir halde öylece kaldı. Sırtı bana dönüktü. Nacakla kesilmiş gibi köşeli uzun karaltısı, tatlı ayışığında çok net görünüyordu. Görünüşe bakılırsa, ilerleyen gecede, kum setleri arasında şarıltısı gittikçe daha iyi duyulan derenin sesine kulak vermişti. Belki de benim duyamadığım sesleri, gecenin ürperişlerini dinliyordu. "Bu tuhaf adam geceyi derenin kenarında geçirmek istiyor olmasın?" diye düşündüm.

Danyar bizim avıla yeni gelmişti. Geçen gün ot biçerken bir çocuk koşup yanımıza gelmiş, avıla bir yaralı askerin geldiğini ama kimin nesi olduğunu bilmediğini söylemişti. Haa, önemli bir olaydı bu! Bir askerin dönüşü köyde şöyle karşılanırdı: Cepheden bir askerin geldiği duyulur duyulmaz, en küçüğün-

* *Danike*: Danyar Aka'nın kısa söylenişi. *Aka*: Ağabey, amca. Büyükler için saygı, küçükler için sevgi ifade eder.

den en büyüğüne kadar, herkes karşılamaya, hoşgeldin diye elini sıkmaya, ona yakınlarını görüp görmediğini sormaya ve anlatacaklarını dinlemeye koşardı. Bir gürültü, bir kıyamet kopardı avılda. Herkes tahmin yürütürdü: Belki gelen ağabeyimizdir, belki üvey çocuğun babasıdır?... Çocuktan haberi alan orakçılar gelenin kim olduğunu anlamak için koşmuşlardı.

Danyar aslen bizim köydendi. Anlattıklarına göre küçük yaşta öksüz kalmış, üç yıl evden eve taşınmış, sonra Çakmak bozkırına, ana tarafından akrabaları olan Kazaklar'ın yanına gitmiş. Onu geri getirecek yakın akrabası olmadığı için orada unutulup kalmış. Bizim avıldan ayrıldıktan sonra nasıl yaşadığını soranlara kaçamaklı cevap veriyordu. Ama hayatın acılarını bol bol tattığı, öksüzlüğün ıstırabını bol bol yaşadığı belliydi. Hayat rüzgârı Danyar'ı çakırdikeni gibi önüne katmış, diyar diyar dolaştırmıştı. Çakmak'ın tuzlu topraklarında uzun süre koyun otlatmış, erişkin bir çocuk olunca çöllerde kanal kazmış, yeni pamuk sovhozlarında ve sonra Taşkent yakınlarındaki Angrens maden ocaklarında çalışmış, oradan da askere gitmiş...

Danyar'ın doğduğu köye dönüşünü herkes çok iyi karşıladı: "Yabancı diyarları ne kadar dolaşırsa dolaşsın, sonunda yine geldi işte, bana sorarsanız doğduğu köyün suyunu içmeye geldi o. Hem ana dilini de unutmamış, ara sıra Kazakça kelimeler söylüyor ama yine de çok düzgün konuşuyor..."

"*Tulpar** yüz fersah uzaktan koşup kendi sürüsüne kavuşurmuş. Öz vatanını, öz milletini kim sevmez!

* *Tulpar*: Manas destanında, Manas'ın yiğitlerine ait ünlü atlar. Görünmez kanatları olduğu söylenir.

Dönüp gelen insan, yiğit, mert bir insandır. Senin dönmüş olmandan memnunuz, atalarının ruhu da memnundur. Allah vere de şu Cermen'i bir yensek. O zaman rahata kavuşuruz. Sen de ötekiler gibi bir yuva kurarsın, senin aile ocağının bacası da tüter..." diyordu aksakallar.

Danyar'ın atalarını da hatırladılar ve onun kabilesini tam olarak belirlediler. Böylece bizim avıl da "yeni bir akrabaya", Danyar'a kavuşmuş oldu.

* * *

Onbaşı Orozmat ot biçtiğimiz yere, uzun boylu, biraz kambur, sol bacağı aksayan bir asker getirmişti. Kaputunu omuzuna atmış, Orozmat'ın rahvan giden bodur kısrağından fazla geri kalmamak için hızlı hızlı yürüyordu. Onbaşı da Danyar'ın yanında, kısa boyu ama çevik hareketiyle, dereboyundaki ürkek balıkçıl kuşunu andırıyordu.

Bu görünüşleri çocukları güldürmüştü.

Danyar'ın sakat bacağının yarası henüz kapanmamış, kabuk tutmamıştı ve dizini bükemiyordu. Bu yüzden de ot biçemezdi. Onu, biz çocuklarla birlikte ot biçme makinesine vermişlerdi.

Doğrusunu söylemek gerekirse Danyar bizim pek hoşumuza gitmiyordu. Her şeyden önce içine kapalı bir hali vardı ve bu da bizim rahatımızı kaçırıyordu. Az konuşuyordu. Konuştuğu zamanlarda da aynı anda başka şeyler düşündüğünü anlıyordunuz.

- Zavallı adam, cepheden geldikten sonra hâlâ aklını başına toplayamadı galiba! diyorlardı onun için.

Ama işin şaşılacak yanı, sürekli dalgın olmasına rağmen, Danyar'ın çok hızlı çalışması ve iyi iş yapma-

sıydı. Onu bu şekilde çalışır gören, açık yürekli ve hiç de çekingen olmayan bir insan sanırdı. Ona, duygu ve düşüncelerini gizlemesini öğreten, pek zahmetli geçmiş öksüzlük yılları mıydı? Ona ihtiyatlı, temkinli bir karakter veren öksüz büyümüş olması mıydı? Belki öyledir.

Danyar'ın köşelerinde küçük kırışıklıklar bulunan ince dudakları her zaman sımsıkı kapalı olurdu. Gözleri hüzünlü, sakin sakin bakar, hep yorgun görünen zayıf yüzüne yalnız yumuşak ve oynak kasları bir canlılık verirdi. Bazen bizim algılayamadığımız bir şeyler duyarmış gibi kulak kabartır ve o zaman, anlaşılmaz bir coşku ile kaşları havalanır, gözleri parlardı. Bundan sonra, ne olduğu anlaşılmayan bir şeye seviniyormuş gibi uzun süre gülümserdi. Daha başka tuhaflıkları da vardı: Akşam atları çözdükten sonra biz salaşta toplanır, aşçı kadının yemeği pişirmesini beklerdik. Danyar ise Nömöt Töbesi*'ne tırmanır, karanlık basıncaya kadar orada kalırdı. Biz de:

- Ne yapıyor orada, nöbet mi tutuyor? diye gülüşürdük.

Bir gün merak edip Danyar'ın ardından ben de o tepeye tırmandım. Görünürde hiçbir özelliği yoktu. Etrafta geniş bozkır mor dağların eteğine kadar uzanıyordu. Belirsiz, karanlık tarlalar, sessizlik içinde yavaş yavaş eriyor gibiydiler.

Danyar benim gelişime hiç aldırmadı, dönüp bakmadı bile. Oturmuş, dizlerini kolları arasına almış,

---

* *Nömöt Tövbesi*: Nöbet tepesi. Eskiden, savaşlarda ve göçebelik devrinde, çevreyi gözetlemeye elverişli tepelerde nöbet tutulurdu. Kırgızlar bugün çevreyi gözetlemeye elverişli tepelere, orada nöbet tutulsun, tutulmasın "nömöt tövbesi" diyorlar.

düşünceli ama aydın bir bakışla, ileride bir yere bakıyordu.

Benim yine hiç işitemediğim bir sese kulak kabartmış, dikkatle dinliyor gibi geldi bana. Bazen kulak kabartırken nefesini tutuyor, gözlerini iyice açıyordu. Sanki omuzlarına bir yük çökmüştü ve kalkıp bütün içini dökecekti. Ama bana değil -çünkü beni farketmemişti- benim bilemediğim, göremediğim muazzam bir şey karşısında dökecekti içini. Danyar'a baktım ve onu tanıyamadım: Oturmuş değil, yıkılmıştı. Bitkindi. İşten çok yorulmuş da dinleniyor gibiydi.

Bizim kolhozun biçilecek çayırları Kurkurcu çayının suladığı araziye uzanıyordu. Kurkurcu, bize pek uzak olmayan bir boğazdan çıkıyor, vadide, taşkın seller gibi akıyordu. Hasat mevsimi, dağdan doğan çayların kabardığı, suların bollaştığı mevsimdir.

Gündüz karlar erimiş, akşam olunca sular çoğalmış, bulanmış, köpürmüş olurdu. Geceyarısında, salaşta, çayın büyük uğultusuyla uyanırdım. Lâcivert gece iyice çökmüş, yıldızlarının bakışıyla salaşa dalmış olurdu. Soğuk, sert bir rüzgâr eserdi. Yalnız, azgın sular, korkunç bir şekilde üstümüze doğru gelirlerdi sanki. Çayın kıyısında olmasak da, geceleri coşkun sular pek yakında hissediliyor ve insanı korkutuyor: Ya bu azgın sular salaşı alıp götürürse? Orakçı arkadaşlarım derin uykuda olurlardı, onları uyandıramazdım. Ama benim gözüme uyku girmezdi. Kalkıp dışarı çıkardım.

Kurkurcu çayının bastığı topraklarda gece hem güzel, hem korkunçtur. Çayıra dağılmış bukağılı atlar birer kara leke gibi görünürlerdi. Çiylerle nemlenmiş otları otlayarak karınlarını iyice doyurmuş, ara

sıra hırıltılar çıkarıp soluk alıyor, yavaş yavaş uykuya dalmış oluyorlardı. Yan tarafta, Kurkurcu, küçük bir söğüdü dövüp bükerek taşıyor, kıyıdaki taşları uğul uğul sürüklüyordu. Durup dinlenmeden akan coşkun dere geceyi korkunç, çılgın bir gürültüyle dolduruyordu. Ürkütücü, kaygı verici bir şeydi bu.

Böyle gecelerde hep Danyar'ı hatırlardım. Geceyi genellikle dere kenarında, ot yığınlarının üzerinde geçirirdi. Nasıl da korkmazdı? Derenin uğultusundan kulakları sağır olmaz mıydı? Uyur muydu, uyumaz mıydı? Geceyi niçin tek başına dere boyunda geçirirdi? İlgisini çeken ne vardı orada? O, bu dünyadan olmayan tuhaf bir adamdı işte! Şu saatte neredeydi acaba? Etrafıma bakar, kimseyi göremezdim. Dere kıyıları uzayıp gider, yamaçlarının küçük tümsekleri ötesinde ve karanlıklar içinde, dağların dorukları parlardı. Orası, o yüksek yerler, sakin ve yıldızlıydı.

Artık Danyar'ın da köyde arkadaş edinme zamanı geldi, diye düşünürdük. Ama o yine eskiden olduğu gibi hep yalnız gezerdi. Sanki dostluk, samimiyet, sevgi ya da arzulama onun için yabancı, anlamsız kavramlardı.

Avılda, cigit denince, kendilerini ve başkalarını savunma gücü olan, iyilik etmesini bilen, ama ara sıra toylarda veya cenaze şölenlerinde aksakallara kafa tutarak canının istediğini yapan bir genç insan (yiğit) akla gelir. Böyleleri kadınların da dikkatini çeker.

Ama, Danyar gibi bir adam, köyün günlük işlerine karışmaz, kendini uzak tutarsa, bazıları onu yok sayıp hiç ilgilenmez, bazıları da iyimser bir yaklaşımla:

- Kimseye yararı, zararı yok, yoksulluk içinde yaşayıp gidiyor işte. Onun hayatı da böyle.. neden olmasın? derlerdi.

Biz ise, onun haki asker gömleğini dere boyunda yıkamasıyla bile alay ederdik. Gömleğini yıkar ve daha kurumadan giyerdi. Başka gömleği yoktu çünkü.

İşin tuhafı şu idi: Böylesine uysal, böylesine yumuşak huylu Danyar'la senli benli konuşmaya, teklifsizce muamele etmeye bir türlü karar veremiyorduk. Bunun sebebi yaşça bizden büyük olması değildi. -Bizden üç dört yaş büyük olanlara asla böyle resmî davranmıyor, 'sen' diye hitap ediyorduk.. yok, yok, Danyar'la senli benli olamayışımızın sebebi bu değildi.- Öyle çok ciddi görünmesinden de değil. Gerçi bu ciddi hâli bazen insanda bir saygı, bir takdir duygusu uyandırırdı ama, onunla senli benli olamayışımızın sebebi bu da değildi. Onun biraz somurtarak sessizce hayale dalışında bizim alışamadığımız, algılayamadığımız bir şey vardı. Herkesle her zaman alay edip eğlenmeye hazır olan bizleri tutan işte bu idi. Ona karşı ciddi oluşumuzda, ona fazla sokulmayışımızda rolü olan belki başka bir şey daha vardı. Ben çok meraklı bir çocuktum, birçok sorular sorarak herkesin canını sıkardım. Hele cepheden dönen askerleri soru yağmuruna tutmak bende bir tutku hâline gelmişti.

Köye ot biçme zamanında gelen Danyar'dan, cepheden yeni dönmüş bu askerden, bir şeyler öğrenmek için soru soracak fırsat arıyordum.

O akşam iş bittikten ve yemeğimizi yedikten sonra bir ateş başına oturmuş, dinleniyorduk.

- Danike, dedim, yatmadan önce biraz savaştan söz etsene bize!

Danyar önce susmaya devam etti. Hatta bu soruma canı sıkılmış gibiydi. Ateşe dalgın dalgın baktı ve sonra başını kaldırıp bize göz attı:

- Savaş mı dedin? diye sordu.

Biraz sonra da, kafasında beliren bir düşüncesine cevap verir gibi ekledi:

- Yoo, olmaz. Savaşın ne olduğunu bilmeseniz daha iyi!

Sonra yine başını çevirdi, bir kucak kuru ot alıp ateşe attı ve hiçbirimizin yüzüne bakmadan üflemeye başladı ateşi.

Danyar başka bir şey söylemedi ama, o kısacık anlamsız görünen cevabı ile, savaşın öyle lâf olsun diye anlatılacak bir konu olmadığını, uyumak için bir peri masalı dinler gibi dinlenemeyeceğini çok açık bir şekilde anlatmış oluyordu. Savaş, bu erkek yüreğinde kan gibi pıhtılaşmıştı ve onu hikâye hâline getirmek öyle kolay değildi. Bundan sonra Danyar'a savaş hakkında hiçbir soru sormadım.

Ama, Danyar yalnız böyle davranarak kazanamazdı saygınlığını. O akşam pek çabuk unutuldu ve köyün Danyar'a karşı tutumu değişti. İnsanlara sokulmayışı, hep çekingen kalması, ona ilgiyi azalttı ya da sadece merhamet edilen bir kişi gibi görmeye başladılar.

- Evi-barkı yok zavallının, hiç olmazsa kolhozda yeyip içiyor, yoksa yardım dilenmek zorunda kalacaktı. Çok uysal, hiç kötülük düşünmeyen bir insan.. kuzu gibi... diyorlardı.

Danyar'ın tuhaf davranışlarına yavaş yavaş avılda herkes alıştı ve sonunda ona aldırmamaya, dikkat etmemeye başladılar. Bu sonuç belki pek tabiî idi: Bir

insan kendini gösterecek bir şey yapmazsa, yavaş yavaş unutulur gider.

Ertesi sabah erkenden Danyar'la ikimiz atları harman yerine getirmiştik. Tam bu sırada Cemile de gelmiş, bizi daha uzaktan görür görmez bağırmıştı:

- Oy Kiçine-bala, benim atları getir bakalım! Peki koşumları nerde bunların?

Sanki hayatı boyunca araba sürücülüğü yapmış gibi, arabasını, bir kusur olup olmadığını anlamak için dikkatle gözden geçirmeye, teftiş etmeye başladı. Tekerleklerin poyrasına ayağı ile vuruyor, yerine tam oturup oturmadığını anlamaya çalışıyordu. Danyar'la ikimizin atlarla yaklaşmamız, o zamanki hâlimiz, ona herhalde çok gülünç görünmüştü. Danyar'ın ince uzun bacakları, eskimiş bez çizmelerine ağaç gibi dikilmişti ve ayakları yırtık yerlerden çıkacaktı nerdeyse. Ben ise, kapkara yanmış çıplak topuklarımla atın karnına vurarak hızlandırmaya çalışıyordum.

- Pekâlâ, demek siz böylece bir ikili oluşturdunuz!

Cemile neşe ile başını sallıyordu ve hiç oyalanmadan bize emir vermeye başladı:

- Biraz gayret edersek sıcak bastırmadan bozkırı geçeriz! dedi.

Atları başlıklarından tutup güvenli bir şekilde arabaya yanaştırdı ve koşumları geçirmeye başladı. Bu işi yaparken bana sadece bir defa dizginleri nasıl takacağını sordu. Danyar sanki yanında değilmiş gibi ona hiç bakmadı.

Cemile'nin kararlı tavrı, hattâ meydan okurcasına güvenli davranışı, Danyar'ı şaşırtmıştı. Danyar ona bir hasım gibi, ama aynı zamanda gizli bir heyecanla, dudaklarını sıkarak bakıyordu. Danyar sessizce bir çu-

val tahılı basküldan alıp arabaya koyunca Cemile ona çıkıştı:

- Hey, ne oluyor öyle? Herkes işi yanındakine mi bırakacak? Hayır arkadaş bu iş böyle olmaz! Hey Kiçine-bala, yardım et bakalım, orada öyle alık alık duracağına arabaya çık da çuvalları yerleştir!

Cemile'nin kendisi de Danyar'ın elini tuttu. Ellerini kavuşturarak çuvalı birlikte kaldırırlarken, zavallı Danyar utancından kıpkırmızı oldu. Daha sonra aynı şekilde birbirlerinin ellerini sımsıkı tutarak ve başlarını birbirine dokunacakmış gibi eğerek çuvalları her kaldırışta, Danyar'ın nasıl işkence çektiğini, Cemile'nin yüzüne bakmamak için kendisini nasıl zorladığını, dudaklarını nasıl sıktığını görüyordum. Buna rağmen Cemile, basküldе çuvalları tartan kadınla şakalaşıyor ve Danyar'ın o hâlinden habersiz görünüyordu.

Araba dolduktan ve dizginlerimizi elimize aldıktan sonra, Cemile, kurnazca göz kırparak ve gülerek:

- Hey, sen! Adın Danyar'dı değil mi? Tam bir erkeğe benziyorsun! Haydi, önce sen sür bakalım, biz de peşinden gelelim!

Hep susan Danyar, atları dehleyip arabasını hareket ettirdi. "Ah talihsiz zavallı! Ne kadar ürkeksin! Ne biçim adamsın sen?" diye düşündüm.

Yolumuz uzundu. Bunun yirmi kilometresi bozkırda, geri kalanı da istasyona kadar hep boğazda geçecekti. İşin iyi bir yanı vardı. Tâ istasyona kadar hep inişte gidecektik. Bu da hayvanlar için pek zahmetli olmayacak demekti.

Köyümüze adını veren Kurkurcu çayının kıyıları tâ Uluğ-Dağlar'ın yamaçlarına kadar uzanır ve oradan

Kara-Dağ eteklerine ulaşır. Boğaza girinceye kadar köyün ağaç kümeleri gözden hiç kaybolmaz. Günde ancak bir sefer yapabiliyorduk. Sabahleyin yola çıkıyor ve ancak öğleden sonra ulaşıyorduk istasyona.

Güneş kavuruyordu, istasyon çok kalabalıktı ve yol bulup geçmek imkânsızdı: Vadinin her tarafından gelen dört tekerlekli, iki tekerlekli çuval dolu arabalar, uzak dağ kolhozlarından gelen yüklü eşek ve öküzler, bunları getiren, güneşten yanan elbiseleri içinde iyice kararmış, çıplak ayakları taşlara basa basa yarılmış, dudakları tozdan ve sıcaktan kanayıncaya kadar çatlamış çocuklar ve asker eşi kadınlar...

Büyük buğday anbarının kapısına asılan bir bezin üzerinde "Her buğday başağı cepheye" yazısı vardı. Avlu pek kalabalıktı. Hayvanlar ve sürücüleri bağrışıyor, herkes itişip kakışıyor, tam bir kargaşa hüküm sürüyordu. Hemen yakında, alçak duvarların ardında manevra yapan bir lokomotif, hortum hortum yakıcı buhar çıkarıyor, kömür tozları savuruyordu. Ön tarafta ise kulakları patlatan keskin sesleriyle trenler gelip geçiyordu. Nefret ve umutsuzluk içinde salyalı hamutlarını parçalayan hecin develeri çöktükleri yerden kalkmak istemiyor ve acı acı bağırıyorlardı.

Kızgın demir çatının altındaki boşaltma yerinde dağlar gibi buğday yığılmıştı. Çuvalları, yığının üzerine uzatılan tahta bir merdivenden çıkıp tâ yukarıya, çatının altına götürmek gerekiyordu. Buğday anbarının boğucu havası ve toz, nefesini kesiyordu insanın.

- Hey delikanlı! Dikkat et! Yukarı taa yukarı çıkar! Yoksa karışmam ha!

Ne hakla bağırıp küfrediyordu bu adam? Nereye çıkaracağımızı biliyor ve çıkarıyoruz işte. Biz bu buğ-

dayı tâ nerelerden beri sırtımızda taşıyoruz. Kadınlar, ihtiyarlar, çocuklar biçiyor, öğütüyor ve taşıyor buğdayları. Günün şu en sıcak saatinde batoz çalıştırıcısı çoktan miadını doldurmuş makinenin başında ter dökmektedir. Kadınlar hep iki büklüm olarak yakıcı orakları sallamakta, çocuklar minik elleriyle yere düşen her başağı toplamaktadır...

Hâlâ unutamıyorum. Omuzlayıp taşıdığım çuvallar pek ağırdı. Aslında bu işler daha büyük ve güçlü erkeklerin harcıdır. Gıcırdayan tahta merdivenin basamaklarında sendeleyerek, çuval düşmesin diye bir kenarını dişlerimle de sımsıkı tutarak, titreye titreye yukarı çıkıyordum. Tozdan boğazım gıcıklanıyor, ağırlığın altında belim eziliyor, gözlerimin önünde kıvılcımlar oynaşıyordu. Kaç defa yarı yola geldiğim zaman kuvvetim iyice tükenmiş, çuvalın sırtımdan kaymasına engel olamayacağımı anlamış ve çuvalla beraber aşağıya yuvarlanmayı istemişimdir. Ama, arkamdan gelenler vardı ve onlar da çuval taşıyordu, onlar da benim yaşımda olan çocuklar ya da benim gibi çocukları olan asker karılarıydı. Eğer savaş olmasaydı, bunlara böyle ağır yükleri taşıtırlar mıydı? Kadınlar da bu ağır işleri yaptıklarına göre benim isyan etmeye hakkım yoktu.

İşte, Cemile de önden gidiyor: Entarisinin eteğini dizlerinin yukarısına kadar kaldırmış, güneşten yanmış güzel bacaklarında bütün kasların gerildiğini, çuvalın altında yaylanan kıvrak vücuduna hâkim olmak için nasıl gayret ettiğini görüyordum. Bazen Cemile, her adımda yıkılacak hâle geldiğimi hissederek duruyor ve sesleniyordu:

- Dayan Kiçine-bala, az kaldı!

Ama onun sesi de kısık ve boğuk çıkıyordu.

Çuvalı boşaltıp geri dönerken bazen Danyar'la karşılaşırdık. Her zamanki gibi suskun, topallayarak ama ölçülü bir adımla tırmanırdı merdiveni. Yanından geçerken Danyar, Cemile'ye üzgün ve yakıcı bir bakışla bakar, Cemile ise yorgun belini doğrultarak buruşan entarisini düzeltirdi. Çuval taşırken her karşılaşmamızda, Danyar, Cemile'ye hep böyle ve sanki ilk defa görüyormuş gibi bakardı ama, Cemile onu görmezlikten gelmeye devam ederdi.

Evet, bu bir âdet olmuştu: Cemile, Danyar'a hiç aldırmaz, hiç dikkat etmez, ya da onunla alay eder, eğlenirdi. Onun keyfine göre olurdu bu. Meselâ yolda arabayla giderken, birden aklına eser ve bana bağırırdı: "Ayda! İleri!" Bağırıp kamçısını havada şaklatarak atları dörtnal koştururdu.. ben de peşinden. Danyar'ın arabasını geçip gider, onu bir toz bulutu içinde bırakırdık. Bu, her ne kadar bir şaka ise de, herkesin tahammül edebileceği bir şey değildi. Ama görünüşe bakılırsa Danyar buna hiç kızmıyordu. Yanından bir rüzgâr gibi geçerdik. O, arabada ayağa dikilerek katıla katıla gülen Cemile'ye kaygıyla karışık bir hayranlıkla bakardı. Başımı geri çevirir ve Danyar'ın yoğun toz bulutu arasından Cemile'ye bakmakta olduğunu görürdüm. Bakışında bir iyilik, her şeyi affeden bir görünüm vardı. Ama ben bu bakışlarında onun inatçı, gizli bir hasretle yanıp tutuştuğunu daha o zamanlar seziyordum.

Cemile'nin şakaları gibi ilgisizliği de bir kere olsun Danyar'ın sabrını taşırmadı, onu kızdırmadı. Sanki her şeye katlanmak için yeminliydi. İlk zamanlar ona acımış ve Cemile'ye birkaç defa:

- Yenge, böyle iyi bir adamla niçin alay edip duruyorsun? demiştim.

Cemile 'aldırma' der gibi elini sallayarak:

- A, onunla mı? Sadece şaka yapıyorum, korkma, bir şey olmaz o gulyabaniye! derdi.

Bundan sonra Danyar'la ben de şaka yapmaya başladım. Bu konuda Cemile'den aşağı kalmıyor, ondan ileri de gitmiyordum. Ama onun tuhaf, inatçı bakışları beni kuşkulandırmaya, endişe vermeye başladı. Cemile bir çuvalı omuzlarken ona öyle bir bakışı vardı ki! Bu kargaşada, bu itiş kakışta, bağrışıp çağrışan ve birbirini ezen avludaki bu pazar gürültüsünde, Cemile'nin yine de ölçülü hareketleri, kendine güvenen serbestliği, sanki geniş bir alandaymış gibi rahatlığı kimsenin gözünden kaçmıyordu.

Kimsenin elinde değildi Cemile'ye bakmamak. Cemile, arabanın korkuluğuna dayanır, çuval sırtlamak için hafifçe eğilir, omuzunu uzatır, güzel gerdanını meydana çıkararak başını geri atar, güneşten yanan örgülü saçları neredeyse yere değecek gibi sarkardı. İşte bu sırada Danyar dinleniyormuş gibi durur, tâ kapıya varana kadar Cemile'yi gözleriyle takip ederdi. Şüphesiz o bunu kimseye sezdirmeden yaptığını sanıyordu, ama benim gözümden kaçmıyor ve bu hâli hoşuma gitmiyordu. Gururumu da kırıyordu bu hâli. Çünkü bu adamı asla Cemile'nin dengi olarak göremiyordum.

"Düşünün bir kere.. o bile ona böyle bakarsa, başkaları ne yapmaz?" diyordum kendi kendime. Bütün benliğimle isyan ediyordum bu durumuna. Henüz kurtulamadığım çocuksu bencillik, bende hırslı bir kıskançlığa dönüşmüştü. Çocuklar yakınlarını ya-

bancılardan hep kıskanırlar zaten. Şimdi Danyar'a duyduğum acıma hissinin yerini düşmanlık almıştı. Onunla alay edilmesinden hainice zevk almaya başlamıştım.

Cemile ile benim Danyar'a oynadığımız oyunlar birgün çok üzücü bir olaya sebep oldu. Buğday taşıdığımız çuvalların arasında bir tanesi çok büyüktü. Ağzına kadar dolunca yedi şinik buğday alıyordu. Kalın yün iplikten dokunmuştu. Bir kişi kaldıramaz, onun için hep iki kişi birlikte taşırdık o çuvalı. İşte birgün, Danyar'a oyun olsun diye, bu büyük çuvalı onun arabasına yükledik ve üzerine öteki çuvalları koyduk. O gün yolda giderken bir Rus köyüne uğradık, burada bahçeden biraz elma topladık ve yol boyunca epey eğlendik. Cemile, Danyar'a elma atıyordu. Sonra, sık sık yaptığımız gibi, arabalarımızı hızlandırıp tozu dumana katarak onun önüne geçtik. Bize ancak boğazı geçtikten sonra demiryolu geçidinde ulaştı. Geçit o sırada kapalı olduğu için beklemiştik. Oradan istasyona hep birlikte girdik. Bu arada o ağır çuvalı unutmuştuk ve onu ancak boşaltmanın sonuna gelince hatırladık. Cemile dirseğiyle beni dürttü ve Danyar'ı göstererek yaramaz çocuklar gibi göz kırptı. Danyar, arabasında ayakta duruyor, canı sıkılarak o çuvala bakıyor ve besbelli bu işin üstesinden nasıl geleceğini düşünüyordu. Sonra etrafa bir göz attı. Cemile'nin katıla katıla güldüğünü görünce kopkoyu kızardı. Oynanan oyunu anlamıştı.

- Kemerini iyice sık, yoksa yarı yolda pantolonun düşer! diye bağırdı Cemile.

Danyar bizden yana kötü kötü baktı. Biz ne yapacağımızı düşünmeye vakit bulamadan, o, koca çuvalı

dikmiş, bir eliyle düşmesin diye tutarak arabadan atlamış, çuvalın altına girerek omuzuna almıştı. Yavaş yavaş yürümeye başladı. İşin başında bunu çok olağan görüyormuşuz gibi davranmaya çalıştık. Başkaları da işin farkında değildiler. Görünüşte o da herkes gibi çuvalını sırtlamış gidiyordu işte. Ama Danyar merdivenin başına gelince Cemile koşup yetişti:

- Bırak onu, sadece şaka idi! dedi.

- Defol! dedi Danyar, çok net bir şekilde.

Cemile fenalık düşünerek yapmadığını anlatmak istercesine mırıldandı.

- Bak, bak, taşıyor onu!

Kısık sesle gülmeye devam ediyordu ama gülüşü gittikçe zoraki, yapmacık bir hâl aldı.

Danyar'ın sakat ayağını daha zor bastığını, daha çok topalladığını görüyorduk. Nasıl da düşünememiştik bunu daha önce? Bugüne kadar kendimi affetmiş değilim. Çünkü bu eşek şakasını ben düşünmüştüm, benim sersem kafamın buluşuydu bu!

O neşesiz gülüşü arasında Cemile bağırdı:

- Dur! Geri dön!

Ama iş işten geçmişti. Danyar artık dönemezdi, arkasından başkaları da geliyordu çünkü.

Sonrasını yarım hatırlıyorum. Danyar'ın o koca çuval altında iki büklüm olduğunu, başını eğip dudaklarını sıktığını görmüştüm. Sakat ayağını usulca kaldırarak, yine usul usul yürüyordu. Attığı her adım öyle ızdırap veriyor olmalı ki, her basamakta başını uzatır gibi bir saniye duruyordu. Yukarıya çıktıkça daha çok sendeliyor, çuval da daha çok sallanıyordu. Yaptığımız şeylerden öyle utanmış, öyle korkmuştum ki boğazım tamtakır kurudu. Utanç ve korkudan donakalmıştım

ama taşıdığı yükün ağırlığını ve sakat bacağının acısını bütün benliğimle hissediyordum. İşte yine sendeledi, başını salladı ve benim gözlerim karardı, başım döndü ve sanki ayaklarım yerden kesildi.

Biri, kemiklerimi kırarcasına elime yapıştığı zaman kendime geldim. Cemile idi kolumu sıkan. Onu önce tanıyamadım. Benzi bembeyaz olmuş, gözleri kocaman açılmıştı. Dudaklarında az önceki gülümseyiş donup kalmıştı sanki. Dudakları tiril tiril titriyordu. O zaman, yalnız biz değil, hemen herkes merdivenin ayağına koşmuştu. Alım memuru da koşup gelmişti. Danyar iki adım daha attı. Sırtındaki çuvalı düzeltmek için yavaşça dizinin üzerine eğildi. Cemile yüzünü elleri arasına almış bağırıyordu:

- At! At o çuvalı!

Ama Danyar, nedendir bilinmez, çuvalı atmıyordu. Oysa merdivenin tâ başında iken yükünü yan tarafa kaydırır, arkadan gelenlere de çarpmazdı. Cemile'nin sesini duyunca, ayağı üzerinde yavaşça doğruldu, bir adım daha attı ve yine sendeledi.

- At o çuvalı köppoğlu, at! diye bağırdı alım memuru.

Herkes tekrarladı:

- At! At çuvalı, at!

Danyar yine doğruldu.

Oradakilerden biri kendinden emin bir sesle:

- Hayır, atmayacak, diye mırıldandı.

Peşinden gelenler de, merdiven aşağısında ona bakanlar da anlamışlardı ki, çuvalla birlikte yuvarlanmak pahasına yükünü atmayacaktı. Ölü bir sessizlik kapladı ortalığı. Dışarıda, duvarın arkasında bir lokomotif, kesik kesik düdük çaldı.

Danyar, hiçbir şey duymuyormuş gibi, yukarıya, kızgın demir çatının altına doğru basamakları esneterek ilerliyordu. Üç adımda bir sendeleyerek duruyor, nefes alıyor, sonra yine bütün gücünü toplayarak ilerliyordu. Arkasından gelenler adımlarını ona uydurmuşlar, o durunca duruyorlardı. Bu yüzden onlar da çok yoruluyor, zor dayanıyorlardı ama hiçbiri ona ağzını açıp bir şey söylemiyor, bağırmıyordu. Çuval taşıyanlar sanırsınız birbirlerine görünmez bir iple bağlanmışlardı: Kaygan, tehlikeli bir patikada ilerliyorlardı ve hepsinin hayatı birinin hayatına bağlıydı! O sessiz dayanışmada, hepsinin sallanışında, tek ve aynı ağır âhenk vardı: Danyar'ın ardında bir adım, bir adım daha, sonra bir adım daha... Onun hemen ardından gelen asker karısı bir kadın, dişlerini sıkarak, ona öyle bir merhametle, öyle candan dua okuyordu ki!... O da zor yürüyor, bacakları titriyor ama yine de Danyar için dua ediyordu.

Yolun sonuna, merdiven meylinin başladığı yere pek az bir şey kalmıştı. Ama Danyar bir defa daha sendeledi. Yaralı bacağı ona itaat etmiyordu artık. Sırtındaki çuvalı atmazsa hemen devrilecekti.

Cemile bana bağırdı:

- Koş! Tut çuvalın arkasından!

Böyle derken, kendisi de, sanki yardım edebilecekmiş gibi, olduğu yerde ve çaresiz, ellerini uzatıyordu ona doğru.

Merdivene fırladım. İnsanların ve çuvalların arasından kendime yol bulup Danyar'ın yanına ulaştım. Koltuğunun altından şöyle bir baktı bana. Alnından ter akıyordu. Damarları şişmişti, kan oturmuş gözle-

riyle ateş püskürerek bakmıştı bana. Çuvalı tutmak istedim:

- Çekil başımdan! dedi bana öfkeyle. Ve yine ilerledi.

Danyar topallayarak ve güçlükle nefes alarak aşağıya indiği zaman, bütün eller kamçı gibi ona uzanmıştı. Herkes sessizce önünden çekilip ona yol veriyordu. Ama alım memuru kendini tutamadı:

- Sen aklını mı oynattın evlât! Ben insan değil miyim? O çuvalı aşağıda boşaltmana izin vermez miydim? Bu kadar ağır çuvalı ne diye taşıyorsun?

- Bu benim meselem, dedi Danyar sakin ve alçak bir sesle.

Başını yana çevirerek tükürdü ve arabasına gitti. Biz başımızı kaldırıp ona bakmaya cesaret edememiştik. Çok utanıyorduk. Bizim budalaca şakamızı bu derece ciddiye almış olması bizi çok üzmüştü.

Bütün gece hiç konuşmadan yol aldık. Suskunluk Danyar'ın her zamanki hâliydi. Onun için bize hâlâ kızgın olup olmadığını ya da olayı unutup unutmadığını anlayamıyorduk. Ama vicdanımız sızlıyor, olayın ağırlığı altında eziliyorduk.

Sabahleyin arabaları yüklemek için harman yerine gelince, Cemile o uğursuz çuvalı kaptı, bir ucunu ayağının altına alarak öbür ucunu eliyle çekip cart diye yırttı ve sonra götürüp tartıcı kadının ayakları dibine fırlattı:

- Al bu paçavranı! Hem söyle o onbaşıya bir daha bize böyle paçavralar yırttırmasın!

- Neyin var senin? Ne oldu?

- Yok bir şey!

* * *

Ertesi gün Danyar bize kızdığını hiç belli etmedi. Her zamanki gibi suskundu ve hiçbir şey olmamış gibi davranıyordu. Yalnız, özellikle çuval taşırken, her zamakinden daha fazla topallıyordu. Besbelli dün yarası iyice azmıştı. Onu öyle topallar görünce hemen işlediğimiz suç aklımıza geliyor ve bir daha çıkmıyordu aklımızdan. Ama biraz gülse, şakalaşsa, üzüntümüz azalacak, küskünlük bitecekti.

Cemile de hiçbir şey olmamış gibi görünmeye çalışıyordu. Hatta mağrur görünüp gülüyordu da. Ama ben gün boyunca onun o eski Cemile olmadığını farkediyordum.

İstasyondan geç döndük. Danyar önde gidiyordu. Gece çok güzeldi. Uzak yakın bütün yıldızların ışıl ışıl parladığı Ağustos gecelerini kim bilmez! En küçük yıldız bile görünür. İşte bunlardan bir tanesi: Kenarları, kırağı düşmüş gibi, küçük buz ışınlarla pırıl pırıl parlıyor ve dünyamıza karanlık göklerden saf bir şaşkınlıkla bakıyor. Boğazdan geçiyorduk ve ben de uzun uzun o yıldıza bakıyordum. Çayıra döndüklerini bildikleri için atlar pek keyifli koşuyor, tekerleklerin altında çakıltaşları gıcırdıyordu. Rüzgâr bozkırdan çiçeklenmiş pelinlerin kekremsi kokusunu, çok az duyulan olgun arpa kokusunu getiriyor, bütün bunlar terleyen atların koşum kokularına, koşumların katran kokusuna karışarak insanın hafifçe başını döndürüyordu.

Bir yanda, yolun üst tarafında, yabangüllerinin kapladığı kayalıklı yamaçlar yükseliyordu. Öbür tarafta, aşağılarda, söğüt ve küçük yabanî kavak kü-

melerinin arasında, Kurkurcu çayı çağıldıyordu hiç bıkmadan. Bazen, gerilerde bir yerden, köprüden iki tarafa geçen trenlerin uğultuları duyuluyordu. Trenler uzaklaşırken, demir tekerleklerin dilince söylenen güfteleri de uzun süre peşlerinden sürüklüyordu.

Serin havada yol almak, atların dalgalı bellerini seyretmek, Ağustos gecesini dinlemek ve kokularını içine çekmek, çok büyük bir zevk verir insana! Cemile arabasını benim önümde sürüyordu. Dizginleri gevşetmiş, iki yanına baka baka türkü söylüyordu yavaştan. Anladım ki sessizlik onu da duygulandırmış. Böyle bir gecede susup durmak imkânsızdır. Böyle bir gecede insan şarkı söylemek ister!

Şimdi yüksek sesle türkü söylemeye başlamıştı. Belki de Danyar'la olan ilişkilerimizi eski hâline döndürmek, ona karşı suçluluk duygusundan kurtulmak için söylüyordu türküyü. Sesi güzeldi, alaycı idi ve hep kendi avılımızın türkülerini söylüyordu:

"Küçük ipek mendilimi
Senin için salladım..."

Ya da:

"Sevgilim uzak yollarda..."

gibi türkülerdi bunlar. Çok türkü, çok mâni biliyor ve bunları duyarak söylüyordu. Onu dinlemek bir zevkti. Ama birden durdu ve Danyar'a seslendi:

- Hey Danyar, sen de bir türkü söylesene! Sen cigit değil misin yani!

Danyar atlarını durdurarak biraz mahcup, cevap verdi:

- Söyle Cemile söyle, cankulağımla dinliyorum seni!

- Ne yani, bizim kulağımız yok mu? Anlaşıldı, söylemek istemiyorsun. Pekalâ...

Ve Cemile söylemeye devam etti.

Ondan türkü söylemesini niçin istemişti acaba? Belki öylesine istemişti, belki de onu konuşturmak istiyordu. Az sonra tekrar türküsünü kesip bağırdı:

- Hey Danyar, sen hiç âşık oldun mu?

Böyle dedi ve gülmeye başladı.

Danyar soruya cevap vermiyor ve susuyordu. Cemile de sustu.

"Birine türkü söyletmenin iyi bir yolu bu" diye düşündüm ve güldüm.

Yolu kesen bir dereden geçerken, atların nalları gümüş renkli ıslak taşlara sürtünerek ses çıkardı ve hayvanlar yavaşladı. Dereyi geçtikten sonra Danyar kamçısını şaklattı ve birdenbire türkü söylemeye başladı. Ürkek bir sesle söylüyor, tekerlekler bir çukurdan geçerken sesi kesiliyordu:

Ey benim karlı morlu dağlarım!
Milletimin, ecdadımın toprağı!...

Bu iki mısradan sonra hemen ara verdi türküye. Uzun uzun öksürdü. Sonra, kısık ama içli bir sesle iki mısra daha söyledi:

Ey benim karlı morlu dağlarım!
Ey benim beşiğim, benim vatanım!...

Yine sustu. Bir şeyden korkmuş, çekinmiş gibiydi.

Ben onun o anda ne kadar utandığını, sıkıldığını çok iyi anlıyordum. Ama, yavaş sesle, kesik kesik söylenen bu türküde bile çok dokunaklı, coşkulu, benim anlatamayacağım bir şey vardı. Şüphesiz güzel bir sesi vardı Danyar'ın. Doğrusu, Danyar'dan umulmayacak bir şeydi bu.

- Bak gördün mü Danyar'ı! dedim kendimi tutamayarak.

Cemile de susmuştu. Sonra birden bağırdı:

- Yahu sen neredeydin bugüne kadar? Hadi söyle, adamakıllı söyle!

İlerimizde bir açıklık göründü. Orada boğaz bitiyor, geniş vadiye çıkıyorduk. Hafif bir rüzgâr esiyordu. Danyar yine başladı türküsüne. Önce yine tutuk, güvensiz söylüyordu. Ama yavaş yavaş sesi gürleşti, bütün boğazı doldurdu ve uzak kayalıklarda yankılanmaya başladı.

Beni çok şaşırtan şey, bu türkülerin melodisindeki coşku, tutku ve yakıcılık idi. Buna nasıl bir ad vereceğimi bilemiyordum. Bugün de bilemiyorum. Bu, yalnız bir ses miydi, yoksa onun yüreğinden taşan daha önemli başka bir şey mi? Ya da, dinleyeni böyle bir coşkuya düşüren, en gizli düşünceleri uyaran bir şey mi?

Herhangi bir ölçüde, Danyar'ın türküsünü ben de söyleyebilsem ne iyi olurdu? Bu türküde kelimeler yok gibiydi. Kelimelere gerek kalmadan, insanın engin ruhunu ardına kadar açan bir büyü, bir kudret vardı bu seste, bu ezgide. Ne o güne kadar ne de o günden sonra böyle etkileyici bir şarkı dinlemedim ben. Ne Kazak ne de Kırgız türkülerine benziyordu, ama her ikisi de vardı bu türkülerde. Danyar'ın tür-

küsünde bu iki kardeş milletin en güzel nağmeleri birleşip erimiş, tek türkü oluvermişti ve bunu başkasının söylemesi de mümkün değildi. Hem dağların, hem bozkırların musikisiydi bu. Bazen Kırgız dağları gibi yankı yankı yükseliyor, bazen Kazak bozkırları gibi dalga dalga yayılıyordu.

Dinliyor ve şaşıp kalıyordum: "Meğer neymiş bu Danyar! Kim umardı onda böyle bir meziyet olduğunu! Sonunda anladık işte," diyordum.

Bozkırda, basılmış, yumuşak bir yolda gidiyorduk. Danyar'ın türküsü şimdi daha gür yayılıyor, birbirinden güzel yeni yeni nağmeleri şaşılacak bir kıvraklıkla, bir akıcılıkla söylüyordu. Böylesine zengin miydi bu konuda! Sanki kendini göstermek için bugünü, bu saati bekliyormuş!...

Birden her şey aydınlandı kafamda. Bazılarını kuşkulandıran, bazılarının alaya almalarına sebep olan o yabanîliğin, o tuhaflığın sebebini, onun bir hayal adamı, yalnızlığı, suskunluğu seven bir insan oluşunun sebebini, şimdi çok iyi anlıyordum. Akşam vakitlerini niçin Nöbet Tepesi'nde geçirdiğini, bütün gece çay kenarında niçin yapayalnız durduğunu, başkalarının işitemediği seslere niçin hep kulak kabarttığını, bazen birdenbire gözlerinin niçin parladığını, kaşlarını yukarı kaldırdığını anlıyordum şimdi: Danyar âşıktı. Denizler kadar derindi onun aşkı. Bunu iyice seziyordum, ama başkalarının aşkına hiç benzemiyordu. Çok büyük bir aşktı bu. Hayat âşığı, toprak âşığı, tabiat âşığı idi. Bu aşkını içinde saklıyor ve türkülerde duyup yaşıyordu. İlgisiz bir insan, âşık olmayan bir insan, sesi ne kadar güzel olursa olsun, böyle şarkı, böyle türkü söyleyemez.

Türkünün son yankısı da sönüp gidiyor sandığımız bir anda, yürek oynatan yeni bir ezgi ile sanki atılım yapıyor ve uyuyan bozkırı uyandırıyordu. Ve bozkır, pek aşina olduğu bir türkü söyleyerek kendisini okşayan o türkücüyü, minnet duyarak zevkle, kıvançla dinliyordu. Çok geniş bir hülya akımı, hasat zamanını bekleyen olgun, göğün mavisine bürünmüş buğdayları dalgalandırıyor, şafak öncesinin ışık lekeleri tarlaları koşarak geçiyordu. Değirmen yanında yaşlı, sık söğütler yapraklarını hışırdatıyor, derenin ötesindeki çadırların ateşleri sönüyor, ne olduğunu anlayamadığım gölge gibi bir şey, bazen bahçeler arasında kaybolarak, bazen yeniden görünerek karşı kıyıya, köyden yana, sessizce sıçrayıp gidiyordu. Rüzgâr oralardan elma kokularını, çiçeklenmiş mısırların yeni sağılmış süt gibi sıcak özlerinin, ballarının kokusunu ve kurumuş gübrelerin ılık nefeslerini getiriyordu.

Danyar kendinden geçmişti. Uzun uzun türkü çağırdı. Ağustos, mest olmuş dinliyordu onu. Atlar bile nice zamandan beri uygun adımla yavaş yavaş yürüyor ve sanki aksayıp bu mucizeyi bozmaktan korkuyorlardı.

Danyar, ezginin en yüksek perdesinde, sesinin en gür ve yankılı yerinde, birden türküsünü kesti. Gecekuşu çığlığına benzer bir sesle atları dehledi ve dörtnala kaldırdı. Hemen ardından Cemile'nin de aynı şeyi yapacağını sanıyor ve ben de hazırlanıyordum. Ama Cemile kımıldamadı bile. Oturduğu yerde başını omuzuna eğmiş ve öylece kalmıştı. Sanki hâlâ soğumamış, hâlâ havada bir yerde yüzen o sesi duymak için kulağını kabartmış dinliyordu. Danyar uzaklaşıp gitti. Avıla varıncaya kadar ağzımızı açıp tek kelime

konuşmadık. Hem konuşmaya ne gerek vardı? İnsan her şeyi anlatamaz, zaten kelimeler de her şeyi anlatmaya yetmez...

O günden sonra hayatımızda bir değişiklik olduğu belliydi. Ben artık sürekli olarak iyi bir şeyin olacağını bekliyor, bunu istiyordum. Sabah erkenden arabalarımızı yüklemek için harman yerine gidiyor, oradan istasyonun yolunu tutuyor, sonra bir an önce dönmek, dönüş yolunda Danyar'ın türkülerini dinlemek için sabırsızlanıyorduk. Onun sesi içime doluyor ve nereye gitsem beni bırakmıyordu. Sabahları çiylerle ıslanmış yonca tarlasından köstekli atlara bu sesle beraber koşardım. Gülen güneş karşımda, dağların ardında kaybolurken yine bu sesle beraberdim. Her yerde onu dinliyordum. İhtiyar harmancılar harmanda tınaz savururken yağmur gibi düşen yaldızlı tanelerin tatlı tıpırtısında, bir çaylağın bozkırda döne döne süzülüşünde, yine bu sesi dinlerdim. Gördüğüm ve duyduğum her şeyde Danyar'ın sesi geliyordu sanki kulağıma.

Akşam olunca, boğazı geçerken, her defasında başka bir dünyada sanırdım kendimi. Gözümü kapar, Danyar'ı dinlerdim. Önümde, şaşılacak kadar aşina olduğum tablolar belirirdi. Çocukluğumdan beri sevdiğim, çok değer verdiğim tablolardı bunlar: Bir bakardım, çadırların üzerinde, turnaların uçtuğu yükseklikte, mavi-pembe bulutçuklar bahar kamplarını kurmuş hafif hafif dalgalanıyorlar. Bir de bakardım, yaylaklara çıkmış yılkı sürülerinin kişnemeleri ve toynak sesleriyle yer yerinden oynuyor, henüz yeleleri kırkılmamış küçük taylar ateş gibi parlayan vahşi kara gözleriyle analarının etrafında gururla ve deli-

cesine koşup dönüyorlar. Kâh yamaçlardan yavaş yavaş inen keçi sürüleri; kâh, kayalar arasından fışkırıp çıkan ve beyaz köpükleriyle gözlerimi alan ve başka şeyleri göstermeyen bir çağlayan... Bazen çayın öbür tarafında, bozkırda, güneş, fundaların ve biçildikten sonra yine bitmiş çayırların üzerine tembel tembel inerdi. Uzakta, tâ ufukta, ateş yeleli bir atlı, sanki elini uzatıp güneşi tutacakmış gibi fırlayıp çıkardı, ama sonra, o da fundaların ve karanlıkların içinde kaybolurdu.

* * *

Çayın ötesinde Kazak bozkırı göz alabildiğine uzanır, bizim dağlarımızı iki yana ayırır ve kendisi de ıssız, sessiz yayılıp gider...

Ama savaşın patladığı o yaz, bozkırın orasında burasında ateşler yanmaya, askerlerin at sürüleri sıcak toz bulutları kaldırmaya, her tarafta koşuşan ulaklar görülmeye başlamıştı. Karşıdan bir Kazak çobanın atını çark ettirerek, gırtlaktan gelen bir sesle bizim tarafa bağırdığını hâlâ hatırlarım:

- Hey Kırgız, atına atla! Düşman geliyor! demiş, tozu dumana katarak, sıcağın çıkardığı bir buğu içinde dörtnala kaybolmuştu.

Bütün bozkır ayaklanmıştı. İlk süvari alaylarımız, dağdan ve vadiden büyük ve gürültülü törenlerle kalkıp gitmişlerdi. Binlerce üzengi şakırdıyor, binlerce yiğit gözleriyle bozkırı tarıyordu. Önde, sırıkların ucuna takılmış kızıl bayraklar dalgalanıyor, geride, atların kaldırdığı toz bulutunun ardında, analar ve eşler gözyaşı dökerek ve yakarışlarla, dualarla, yeri

göğü inletiyorlardı: "Bozkır yardımcınız olsun, kahramanımız Manas'ın ruhu yardımcınız olsun!" diye de bağırıyorlardı.

İnsanların savaşa gitmek için düştükleri yollarda acılar, acı yakarışlar kalıyordu...

Bütün bu yeryüzü güzelliklerini ve tasalarını gözlerimin önüne seren Danyar'ın türküleriydi. Bütün bunları nereden, kimden duyup öğrenmişti? Ancak vatanını çok seven ve uzun yıllar onun hasretini çeken bir insan söyleyebilirdi bu vatan türkülerini. Hasret çektiği için öğrenip söylediğini çok iyi anlıyordum şimdi. Türkü söylerken onu, bozkır yollarında koşup oynayan ya da bu yolları arşınlayan küçük bir çocuk olarak canlandırıyordum gözümde.

Belki bu vatan türküleri o çocukluk günlerinde, savaşta, ateş altında, sonu gelmez yürüyüşler arasında doğmuştu ruhunda.

Danyar'ı dinlerken, yere kapanarak toprağımızı, onu çok seven bir evlat gibi öpmek istiyordum. Çok seven insan böyle yapar. İşte o zamanlar ilk defa içimde bir şeyin, ad veremediğim ama zaptedilmez bir şeyin uyandığını hissettim. Bu, duyduklarımı, düşündüklerimi ve gördüklerimi yalnız kendime saklamamak, onu bir yolla ifade ederek başkalarıyla da paylaşmak arzusu idi. Düşünce ve duygularımı, topraklarımızın güzelliğini, Danyar'ın yaptığı gibi, ateşli bir ilhamla başkalarına anlatmak istiyordum. Buna zorunlu hissediyordum kendimi. Kalbim, bilemediğim bir şey karşısında, bilinçsiz bir sevinç, bilinçsiz bir korku ile durmuştu sanki. O zamanlar resim yapmak için fırçayı elime almam gerekiyormuş. Ama ben bunu anlamamıştım.

Çocukluğumdan beri resim yapmasını severim. Okul kitabımdaki küçük resimleri kopya ederdim ve arkadaşlarım "tıpkısını yapmışsın" derlerdi. Okulun duvar gazetesi için yaptığım resimleri öğretmenler de çok beğenirdi. Ama sonra savaş patlamış, ağabeylerim askere gitmiş, ben de bütün yaşıtlarım gibi kolhozda çalışmak için okulu terketmek zorunda bırakılmıştım. Bu yüzden boyaları, fırçaları unutmuştum. Bir gün bunları tekrar hatırlayıp elime alacağım hiç aklıma gelmemişti. Ama Danyar'ın türküleri ruhumu alt-üst etmişti. Rüyadaymış gibi yürüyor ve dünyaya, ilk defa görüyormuşum gibi şaşkın gözlerle bakıyordum.

Cemile de değişmişti birden bire! O kahkahacı, saldırgan, çok konuşan Cemile yoktu şimdi. Sönük gözlerine, duru bir bahar hüznü dolmuştu. Yolda giderken inatla hep bir şeyler düşünüyordu. Dudaklarında hülyalı bir gülümseme vardı. Hep dalgındı. Yalnız kendisinin bildiği bir şeye için için sevindiği, mutlu olduğu da anlaşılıyordu. Bazen bir çuvalı omuzlar, sonra olduğu yerde dikilip durur, önünde azgın bir sel varmış gibi, anlaşılmaz bir sessizlik içinde bekler, adımını atıp atmamaya karar veremezdi. Danyar'dan uzak duruyor, onun gözlerine hiç bakmıyordu.

Ama birgün, harman yerinde, sakin görünmeye çalışarak, yine de heyecanını gizleyemeden:

- Şu gömleğini çıkar da yıkayayım! dedi.

Gömleği derede yıkadıktan sonra kuruması için güneşe serdi. Daha sonra da onu elinin ayasıyla ve itina ile uzun uzun düzeltmeye başladı. Ara sıra kaldırıp iyice yıpranmış omuzlarına bakıyor, üzüntülü

bir şekilde başını sallıyor, sonra sessizce ütüler gibi düzeltmeye devam ediyordu.

O günlerde Cemile yalnız bir defa, gözleri eskisi gibi parlayarak kahkaha ile güldü. Genç kadınlar, kızlar ve yaralanıp cepheden dönmüş yiğitler, büyük bir gürültü ile güle oynaya, yonca tarlasından harman yerine dönüyorlardı. Cigitler (yiğitler) kadınlara bağırdı:

- Hey geveze papağanlar, has ekmeği yalnız kendiniz yemeyin, biraz da başkalarına verin bakalım, yoksa hepinizi dereye atarız!

Cigitler böyle derken şaka olsun diye dirgenlerini doğrultmuşlardı.

Cemile, yeri göğü inleten şakrak sesiyle cevap verdi:

- Dirgenlerle bizi korkutamazsınız! Dostlar için yiyeceği her zaman bulurum ben, ama siz ekmeği kendiniz kazanın!

- Yaa öyle mi! Hepinizi suya atalım da görün!

Bunun üzerine kızlar ve delikanlılar yaka paça birbirlerine girdiler. Bağırışıp çağırışıyor, gülüyor ve birbirlerini suya atmak için itişip kakışıyorlardı.

- Haydi, yakalayın şunları! diye bağırıyordu erkekler.

Cemile herkesten daha çok gülüyor, kendisine saldıran erkeklerin elinden çevik bir hareketle ve kolayca kurtuluyordu.

Ama işin tuhafı şu ki cigitlerin hepsi Cemile'ye göz dikmiş, yalnız ona saldırıyorlardı. Herbiri onu yakalamak, kucaklamak istiyordu. Sonunda üç delikanlı onu yakaladı ve suya atmak için kaldırdı.

- Ya bir öpücük verirsin ya da dereyi boylarsın! dediler.

- Haydi atıyoruz, atıyo..

Cemile yine kurtuluyor, kahkaha ile gülüyor, başını arkaya atıp arkadaşlarını yardıma çağırıyordu. Ama arkadaşları dere boyunda itişe kakışa koşarken suya düşen başörtülerini yakalamakla uğraşıyorlardı. Yiğitlerin kahkahaları arasında Cemile nihayet suyu boyladı. Sudan çıkarken saçları bozulmuş, dağılmıştı ama o haliyle her zamankinden daha güzeldi. Basma entarisi sırılsıklam olarak vücuduna yapışmış, yuvarlak taze kalçalarını, diri göğüslerini iyice meydana çıkarmıştı. Ama kendisi bunun farkında değildi. Gülüyor, sendeliyor ve alev alev yanan yüzünden, sicim gibi, neşeli sular süzülüyordu.

- Bir öpücük! diye ısrar ediyordu gençler.

Cemile öpücük veriyor ama yine suya atılıyor, ıslanarak ağırlaşmış örgülü perçemlerini bir baş hareketiyle geriye atarak yine kahkaha ile gülüyordu. Harmanda çalışanlar da büyük bir ilgiyle seyrediyordu gençlerin muzipliğini. Tınaz savuran ihtiyarlar yabalarını bırakmış, gözlerinde beliren bir damla yaşı siliyor, yanık yüzlerinin kırışığı neşe ile parlıyordu. Bir an için kendi gençliklerini hatırlıyor olmalıydılar. Ben de gülüyordum coşkun bir sevinçle. Bu defa Cemile'yi erkeklerden kıskançlıkla koruma görevimi unutmuştum.

Hiç gülmeyen, yalnız Danyar idi. Bir ara onu farkettim ve gülmeyi hemen kestim. Harmanın kenarında, ayakta, bacaklarını hafifçe açmış, tek başına duruyordu. Birden fırlayıp gençlerin üzerine atılacak ve Cemile'yi kurtaracak gibi geldi bana. Cemile'ye, hiç

gözünü ayırmadan bakıyordu: Hayran ve üzgündü. Hem ızdırap, hem sevinç vardı bu bakışta. Evet, belliydi, onun mutluluğu ve kederi Cemile'nin güzelliğinde, bir arada bulunuyordu. Yiğitler Cemile'yi kucaklayıp sıktıkları ve herbiri bir öpücük almaya çalıştıkları zaman başını eğiyor, harekete geçecekmiş gibi yapıyor, ama geçmiyordu.

O arada Cemile de farketti Danyar'ı. Birden gülmesini keserek gözlerini yere indirdi ve:

- Bırakın artık sululuğu! diye bağırdı ve iyice şımaran yiğitleri sert bir şekilde itti.

İçlerinden biri hâlâ onu kucaklamaya çalışıyordu.

- Rahat bırak beni! diye bağırdı ve onu da kuvvetle itti. Kaçamak bir bakışla Danyar'a baktı ve sonra entarisinin suyunu sıkmak için çalıların arasına koştu.

Aralarındaki ilişkiyi hâlâ iyi anlamış değildim. Bu konuyu düşünmeye korktuğumu da itiraf etmeliyim. Cemile'nin Danyar'dan çekinerek üzülmesi anlayamadığım bir sebeple beni tedirgin ediyor, keyfimi kaçırıyordu. Onu, eskisi gibi hep gülen, şakalaşan, muziplik yapan biri olarak görmek istiyordum böyle zamanlarda. Ama, geceleyin köye dönerken, onlar hesabına açıklanması zor bir sevinç duyuyordum.

Boğazı geçerken Cemile arabada otururdu. Ama boğazı geçip bozkıra çıkar çıkmaz yere atlar, yaya yürürdü. Ben de öyle yapardım. Yolda yürüyerek dinlemek daha iyi oluyordu.

Önce herbirimiz kendi arabamızın yanında yürürdük. Sonra, hiç farkında olmadan, adım adım Danyar'a yaklaşırdık. Bizi ona hangi karşı gelinmez gücün çektiğini bilemiyorum. Karanlıkta, yüzünün ve gözlerinin ifadesini görmek istiyorduk: O türküleri

söyleyen gerçekten o uyumsuz, o asık suratlı Danyar mıydı?

Ve her defasında, Cemile'nin coşkuyla ama aynı zamanda üzüntüyle elini ona uzattığını görürdüm. Danyar bunu farketmezdi. O, elini göğsüne dayamış, yukarıda, uzakta bir yerlere bakar, iki yanına sallanırdı. Cemile'nin eli de çaresiz bir şekilde arabanın kenarına düşerdi. O zaman ürperir, birden elini çeker ve dururdu. Yolun ortasında, ayakta, yıkılmış, sersemlemiş olarak öylece kalır, Danyar'a uzun uzun bakar ve sonra yine yola koyulurdu.

Bazen bana, Cemile ile ikimiz benzer ve anlaşılmaz bir duygu ile allak-bullak oluyormuşuz gibi gelirdi. Belki bu duygu uzun zamandan beri ruhumuza saklanmıştı da şimdi gün ışığına çıkıyordu.

Cemile çalışırken yine kendinden geçerdi. Ama, harman yerinde mola verdiğimiz nadir dakikalarda, yerinde duramazdı. Tınaz savuranların arasına karışır, onlara yardım eder, tınazı tâ yukarılara atar, sonra birden yabasını bırakarak saman yığınlarına doğru koşardı. Orada gölgeye oturur ve sonra yalnız kalmaktan korkar gibi beni yanına çağırırdı:

- Kiçine-bala, gel biraz oturalım! derdi.

Beni çağırdığı zaman önemli bir şey söylemesini, onu alt-üst eden derdini açmasını beklerdim. O, sessizce benim başımı dizlerine koyar, uzaklara bakar, sert saçlarımı karıştırır, titrek ve sıcak parmaklarıyla yüzümü şefkatle okşardı. Ben ise, aşağıdan yukarı doğru onun hüzün ve anlaşılmaz bir heyecanın baskısında olan yüzüne bakar ve onda kendimi bulur gibi olurdum. Onun ruhunda da, tıpkı bende olduğu gibi, acı veren, toplanıp olgunlaşan ve şimdi bir çıkış yolu

arayan bir şey vardı. Bu şey, onu dehşete düşürüyordu. Tutkun olduğu şeyi, vurulmuşluğunu kendisine acı acı hem itiraf etmek istiyor, hem de istemiyordu. Ben de onun Danyar'ı sevmesini hem istiyor, hem istemiyordum. Ne de olsa Cemile bizim ailenin gelini, ağabeyimin karısı idi.

Ama bu düşünceler aklıma çok kısa bir süre için saplanırdı. Hemen söküp atardım onları kafamdan. O zaman, onun çocuk dudakları gibi yarı açık duyarlı dudaklarını, yaş dolu gözlerini seyretmek, benim için büyük bir zevk olurdu.. ne kadar güzeldi, ne kadar güzel! Sevgiler saçan yüzü, berrak ruhunun aynasıydı. O zaman ben yalnız bunlara bakıyor, bunları görüyor, ama her şeyi anlayamıyordum. Bugün bile kendime sık sık sorarım: Aşk da bir ilham mıdır? Ressamın, şairin ilhamı gibi bir ilham mıdır? Cemile'yi süzerken, koşup bozkıra kaçmak geliyordu içimden. İçimdeki o anlaşılmaz korkunun ve anlaşılmaz sevincin üstesinden nasıl geleceğimi, bağıra bağıra yere göğe sormak geliyordu. Ve bir gün, inanın bana, bu soruların cevabını buldum.

Her zamanki gibi istasyondan geliyorduk. Akşam karanlığı çökmüş, gökyüzünde yıldızlar ışıldamaya başlamış, bozkır uykuya dalmıştı. Yalnız Danyar'ın türküsü bozuyordu sessizliği. Sesi yükseliyor, çınlıyor ve sonra uzakların yumuşak karanlığında dağılıp gidiyordu. Cemile ve ben, onun arabasının ardında yaya yürüyorduk.

Ama bu defa Danyar'a bir şeyler olmuştu: Türküsünde öyle tatlı, öyle dokunaklı bir sevecenlik ve öyle bir yalnızlık duygusu vardı ki ona olan sempati ve

merhametten insanın gözleri sulanıyor, boğazına bir şey takılıyordu.

Cemile, başı önde yürüyor ve arabanın korkuluğunu sımsıkı tutuyordu. Danyar'ın sesi tekrar yükselince, başını kaldırdı, sıçrayıp Danyar'ın arabasına bindi ve onun yanına oturdu. Elini göğsüne koymuş ve sanki taş kesilmişti. Ben arabanın yanında yürüyor, hafifçe hızlanarak öne geçiyor ve gözucuyla onlara bakıyordum. Danyar sanki yanında Cemile'nin varlığını hissetmemiş gibi söylüyordu türküsünü. Cemile'nin kolları mecalsiz yere düşmüştü yine. Danyar'a iyice sokulmuş, başını hafifçe onun omuzuna dayamıştı. Bir an, kırbaç yiyen atın birden sıçraması gibi, Danyar'ın sesi titredi, sonra yeni bir kuvvetle yine gürledi, çınladı. Danyar şimdi bir aşk türküsü söylüyordu.

Ben allak bullak olmuştum. Bozkır birden çiçeklenmiş, kımıldamış, karanlıkları kovmuştu sanki. Ve bu engin bozkırda ben iki âşık görmüştüm. Beni farketmiyorlardı bile. Sanki ben orada değildim. Yürürken hep onlara bakıyordum şimdi. Dünyayı unutmuşlar, türkünün âhengiyle iki yana sallanıyorlardı. Onları tanıyamıyordum. Oysa eskimiş, kopçaları çözülmüş asker gömleğiyle hep o Danyar'dı, ama gözleri karanlıklar içindeki ateş gibi parlıyordu. Ona iyice sokulup oturmuş, sessiz, sakin kirpiklerinde gözyaşları parlayan da yine benim yengem, bizim Cemile idi. Ama bambaşka iki insan olmuşlardı. Harikulâde mutlu iki insan. Mutluluk denen şey bu değil midir? Çünkü, ondaki o engin vatan aşkının ifadesi olan ilhamlı müziği de Danyar, Cemile için söylüyordu. O, türküsünde Cemile'yi söylüyordu.

Danyar'ı dinlerken her zaman duyduğum o anlaşılmaz heyecan beni yine sardı. Ve bir anda, ne istediğimi apaçık anlayıverdim: Ben, onların resimlerini yapmak istiyordum.

Bu düşüncem beni korkuttu, ama resim yapma isteğim bu korkudan daha büyük, daha güçlüydü. Onları, bu mutlulukları içinde, tam şu saatte oldukları gibi mutlu gösterecektim. Bu saati gösterecektim! Başarabilecek miydim? Hem korkudan, hem sevinçten nefesim kesilmişti. Kendimden geçmiş, tatlı bir sarhoşluk içinde yüzüyordum. Ben de mutluydum, çünkü bu cüretli arzumun ileride başıma neler açacağını henüz bilmiyordum. Kendi kendime "Doğayı Danyar gibi görmeli, Danyar'ın türkülerle anlattığını ben boyalarımla anlatmalıyım, dağların, bozkırın, insanların, otların, bulutların, derelerin resimlerini yapmalıyım..." diyordum. Sonra aklıma geldi: "Boyaları nereden bulacağım? Okuldan vermezler, çünkü kendilerine lâzım!" Sanki bütün mesele boyaları bulmaktan ibaretti.

Danyar'ın türküsü ansızın kesiliverdi. Cemile kendinden geçerek ona sarılmış, ama az sonra hemen çekilmiş, bir an durmuş ve atlayıp inmişti arabadan. Danyar, şaşırarak dizginleri çekmiş, atlar da durmuştu. Cemile yolun ortasında, ayakta duruyordu. Danyar'a arkasını dönmüştü, ama birden başını döndürdü ve ona profilden baktı. Gözyaşlarını güçlükle zaptediyordu.

- Bana niye öyle bakıyorsun! dedi.

Kısa bir sessizlikten sonra ekledi:

- Beni süzüp durma öyle! Yanıma otur da dizginleri tut. Amma da can sıkıcı şeylersiniz!

Dizginleri alıp atları sürdüm. "Cemile'ye birden bire ne oldu?" diye düşünüyordum. Ne olduğunu tahmin etmek zor değildi: Onun nikâhlı bir kocası vardı, Saratov'da bir hastahanedeydi, yaşıyordu. Böyleyken, içinde bulunduğu durum çok zor geliyordu ona. Ama ben bunları hiç düşünmek istemiyordum. Hatta, Danyar'ın bundan sonra türkü söylemeyeceğini, bir daha onun sesini işitemeyeceğimi bilsem, Cemile'den soğurdum.

Şimdi yorgunluktan ölüyor, bir an önce yerimize varıp kendimi saman yatağıma atmak istiyordum. Tırısa kalkan atların sırtı karanlıkta dalgalanıyor, araba iyice sarsıyor ve dizginler elimden düşüyordu.

Harman yerine gelince, uyur-gezer gibi atları çözüp koşumları çıkarmış, saman yatağıma sürüklenmiş ve kendimi atmıştım. Bu defa atları Danyar götürdü çayıra.

Sabahleyin uyandığım zaman sevinçliydim, ruhum aydınlanmıştı. Cemile ve Danyar'ın resimlerini yapacaktım. Gözlerimi kapadım ve onları resimde göstermek istediğim gibi canlandırdım.

Yapacağım şey, fırça ve boyaları alıp resme başlamaktan ibaretti sanki.

Önce dereye, oradan da köstekli atlara doğru koştum. Islak ve serin yonca yaprakları çıplak ayaklarıma tatlı tatlı vuruyor, henüz uyuşuk parmaklarına dalıyor, ama bu benim hoşuma gidiyordu. Koşuyor ve geçtiğim yerlerde çevreme de bakıyordum. Güneş dağların ardından kalkmış, yükseliyor, arkın kenarında kendiliğinden çıkmış bir günebakan güneşe bakıp geriniyordu. Etrafını beyaz başlı pire otları sarmıştı, ama o bunlara hiç aldırmıyor, onların arasından uza-

nıp, küçük sarı dilleriyle sabahın ışınlarını yakalıyor, sık tanelerden oluşan sepetine dolduruyordu. Arabaların bozduğu ark geçidinde, su, tekerlek izlerinden kıyılara taşıyordu. İşte bir leylak adacığı, kokulu naneler arasından kendine yer açıp kümelenmiş... Sevgili toprağımın üzerinde koşuyorum. Başımın üstünde kırlangıçlar, kim birinci gelecek diye yarışıyor, oynaşıyorlar. Ah boyalarım olsaydı da, bu sabah güneşinin, karlı-morlu dağların, çiy kaplı yonca tarlasının, ark kenarında kendiliğinden çıkmış şu günebakanın resimlerini yapsaydım!

Harman yerine döndüğüm zaman ortalığın toz pembesi kararıverdi. Çünkü orada, hırçın, yüzü sapsarı bir Cemile buldum. Gözlerinin etrafında mor halkalar vardı. Besbelli gece uyumamış ya da uyuyamamıştı. Bana gülümsemedi, benimle konuşmadı. Ama o sırada oraya gelen onbaşı Orozmat'ı görünce yanına sokuldu ve selâm bile vermeden şöyle dedi:

- Arabanızı alın, beni istediğiniz yere gönderin, ama artık istasyona gitmeyeceğim!

- Neyin var senin Cemilettay*, büvelek mi ısırdı yoksa? dedi Orozmat şaşırarak.

- Büvelek dediğin dananın kuyruğu altında olur. Ağzımdan lâf almaya çalışmayın, istasyona gitmek istemiyorum dedim, o kadar!

Orozmat'ın gülümsemesi kayboldu:

- İstesen de istemesen de tahılı taşıyacaksın! Biri canını sıkacak bir şey yapmışsa söyle, şu koltuk değneğimi ensesine patlatayım! Böyle bir şey yoksa ap-

* *Cemilettay*= Cemile totay. Totay = Hanım.

tallık etme. Taşıdığın şey asker ekmeğidir, senin kocan da asker!

Böyle dedi ve koltuk değneğine yapışarak seke seke çekip gitti.

Cemile kendini tutamamış, kıpkırmızı olmuştu. Danyar'dan yana bir göz atarak hafifçe içini çekti. Danyar biraz ötede, sırtı ona dönük olarak ayakta duruyor, atın hamutunu geçiriyor, kayışlarını sıkıyordu. Konuşulanların hepsini duymuştu. Cemile, kamçısının sapını parmaklarıyla bükmeye çalışarak, bir süre daha olduğu yerde durdu. Sonra, elini umutsuzca sallayarak arabasına doğru yürüdü.

O gün, her zamankinden daha erken döndük istasyondan. Danyar atları yol boyunca koşturmuştu. Cemile sessiz ve kederliydi. Bozkırın da birden bire karardığını görünce gözlerime inanamadım. Dünkünden başka bir bozkır mıydı bu? Sanki bana bir peri masalı anlatmışlardı, beni alt-üst eden oradaki mutluluk tablosu kafamdan çıkmamıştı. Nasıl olduğunu bilmeden hayatın en çarpıcı görünümlerinden birini yakalamıştım. Onu bütün ayrıntılarıyla görüyordum ve bu da beni çıkmazlar içinde bırakıyordu. Ancak, tartıcı kadından kalın, beyaz bir kâğıt aşırdıktan sonra sakinleşebildim. Bu kâğıdı alıp dokurcunların arkasına saklandım. Göğüs kafesimde yüreğim davul çalıyordu sanki. Gelirken, tınazcıların bir yabasını da almıştım. Bu yaba dümdüz idi. Kâğıdı onun üzerine serdim.

- Allah'ım, yardım et! diye mırıldandım. Babam beni ilk defa ata bindirdiği zaman da böyle demiştim. Kurşun kalemi kâğıda dokundurdum. Kara kalemle ilk defa ve acemice çiziyordum. Ama kâğıt üzerinde

Danyar'ın şekli belirince her şeyi unuttum. Ağustos gecesinin bozkırı kâğıtta şimdiden belirmeye başlamıştı. Bana öyle geliyordu. Danyar'ın türküsünü de duyuyor, onu görüyor gibiydim. Cemile'yi de, göğsü yarı açık, başını eğmiş, Danyar'ın omuzuna yaslanmış olarak görüyordum. Bu benim, kopya olmayan, kendi hayalimden çıkan ilk resimdi. İşte araba, işte Danyar ve Cemile, işte arabanın oku üzerine düşmüş dizginler, atların karanlıkta dalgalanan sırtları, ötede bozkır ve daha uzaklarda yıldızlar...

Kendimi öyle kaptırmışım ki etrafımda olanları ne görüyor, ne duyuyordum. Ancak tepemde bağıran bir sesle kendime geldim:

- Hey, neyin var senin, sağır mı oldun?

Cemile idi bu. Şaşırdım, utanıp kızardım ama resmi saklayamadım.

- Arabalar çoktan yüklendi, bir saattir bağırıyoruz cevap vermiyorsun! Nedir o önündeki? Ne yapıyorsun? Hımm!

Resmi eline almış, kızarık omuzlarını kaldırmıştı.

Ben, utancımdan yerin dibine girecektim nerdeyse. Cemile resme uzun uzun baktı. Sonra üzgün, dolu dolu olan gözlerle beni süzdü ve yavaş bir sesle:

- Kiçine-bala, onu bana ver, hâtıra olarak saklayacağım.

Böyle dedi ve kâğıdı katlayıp koynuna soktu.

Yola koyulmuştuk ve ben yerimde oturamıyordum. Bütün bunlar bir rüya idi sanki. Gördüğüm şeyin resmini yapabilmiş olmama inanamıyordum. Ama içimde, tâ kalbimin derinliklerinde, saf bir övünme, neşe ve gurur vardı. Birbirinden cüretli, birbirinden çekici hayaller, düşler, başımı döndürüyordu. Çok ve çeşitli

tablolar yapmak geliyordu içimden. Ama onları kurşun kalemle değil, boya ve fırça ile yapacaktım. O anda çok hızlı gittiğimizin de farkında değildim. Atları hızla süren Danyar'dı. Cemile de ondan geri kalmıyordu. Sağa sola bakıyor, bazen suçlu ve dokunaklı bir eda ile bir şeye gülümsüyordu. Ben de gülümsüyordum: Demek Danyar'a ve bana kızmıyordu Cemile. İsterse Danyar bugün de türkü söylerdi.

Bu defa istasyona her zamankinden daha erken geldik. Atlar köpük içinde kalmıştı. Durur durmaz Danyar çuvalları sırtlanıp taşımaya başladı. Ona ne olmuştu? Acelesi neydi? Bunu anlamak zor. Trenler geçerken durup onlara dalgın dalgın bakıyordu. Cemile de bakıyordu onun baktığı yere. Sanki Danyar'ın kafasından geçenleri anlamış gibi ona seslendi:

- Gel de şu gevşeyen nalçayı çıkarmama yardım et, sallanıp duruyor!

Danyar, dizlerinin arasına sıkıştırdığı nalının nalçasını çekip çıkardıktan sonra doğruldu. Cemile ona alçak sesle:

- Neyin var senin, anlamıyorum. Bu dünyada benden başka kadın yok mu?

Danyar sessizce gözlerini çevirdi. Cemile bu defa:

- Bunun benim için kolay olduğunu mu sanıyorsun? diye içini çekti.

Danyar'ın kaşları havaya kalktı, Cemile'ye aşkla, üzüntüyle baktı ve bir şeyler söyledi. Ama o kadar alçak sesle söyledi ki işitemedim. Sonra, hızlı hızlı arabasına yürüdü. Sevincinden rahatlamış görünüyor, yürürken elindeki demiri okşuyordu. Cemile'nin sözleri onu nasıl rahatlatmıştı. Bir insanın derin bir iç

çekerek "Bunun benim için kolay olduğunu mu sanıyorsun?" demesinde rahatlatıcı, sevindirici ne vardı?

Çuvalları boşaltmış, dönmeye hazırlanıyordum. Bu sırada avluya yaralı bir asker geldi. Zayıftı, üzerinde eski bir kaput vardı, omuzundan bir torba sarkıyordu. Birkaç dakika önce istasyonda bir tren durmuştu. Asker sağa sola baktı ve bağırdı:

- Kurkurcu köyünden kimse var mı burada?

Kendi kendime "bu kim acaba?" dedim.

- Ben Kurkurcu köyündenim, ya sen kimsin ağabey?

Asker bana doğru geliyordu. İşte tam o sırada Cemile'yi gördü, gülümsedi ve gözleri sevinçle parladı.

- Kerim! Sensin ha! diye bağırdı Cemile.

Asker ona doğru ilerledi:

- Oy Cemile, oy kardeşim! diye onun ellerini kendi elleri arasına aldı ve sıktı.

Bu delikanlı herhalde Cemile'nin köyünden olmalıydı.

- Ne güzel bir tesadüf.. karşılaşacağımı bilmiş gibi burada indim trenden. Sadık'ın yanından geliyorum, hastahanede beraberdik. Allah kısmet ederse bir-iki ay içinde o da dönecek. Yanından ayrılırken ona: "Karına bir mektup yaz da götüreyim", dedim. İşte mektup, tam adresine, olduğu gibi teslim ediyorum.

Kerim böyle derken muska gibi üç köşe katlanmış bir kâğıdı Cemile'ye uzattı.

Cemile mektubu aldı, önce kızardı, sonra sarardı ve yan gözle Danyar'a baktı. Danyar, harman yerinde yaptığı gibi, arabaların yanında bacaklarını açmış duruyordu, umutsuzca Cemile'ye bakıyordu.

Bu sırada her taraftan koşup gelenler askerin etrafını sarmıştı. Kimisi akraba, kimisi tanıdık idi. Onu soru yağmuruna tutuyorlardı. Cemile daha mektubu getirene teşekkür edecek vakit bulamamıştı ki Danyar'ın arabası büyük bir gürültüyle onun önünden geçip avludan dışarı çıktı, çukurlarda sıçraya sıçraya, arkasında bir toz bulutu bırakarak yola koyuldu.

- Deli mi ne! diye bağırdı oradakiler ardından.

Başına toplanan kalabalık askeri bir kenara çekip götürmüştü. Cemile ile ikimiz avlunun ortasında duruyor, uzaklaşan toz bulutuna bakıyorduk.

- Haydi yenge, gidelim! dedim.

- Sen çek git, beni yalnız bırak! diye sert bir cevap verdi bana.

İşte böylece, ilk defa dönüş yolunda ayrı ayrı gidiyorduk. Boğucu bir sıcak kuru dudaklarımı yakıyordu. Gün boyu ısınan, kavrulup çatlayan toprak, şimdi tuzlu bir beyazlıkla kaplanarak soğuyor gibiydi. Yine o tuz beyazı serapta, batıda, şekilsiz bir güneş yüzüyor, dalgalanıyordu. Ötede, kapalı, belirsiz bir ufkun üzerinde, portakal kırmızısı fırtına bulutları toplanmaktaydı. Bora halinde esen kuru bir rüzgâr atların yanaklarını köpüklerle beyazlatıyor, yelelerini ağır ağır sallıyor ve sonra uzaklaşıp yamaçlardaki pelin saplarını dalgalandırıyordu.

"Yağmur mu yağacak yoksa?" diye düşündüm.

İçimi bir sıkıntı kaplamıştı, çok huzursuzdum. Hep yavaş gitmek isteyen atları kamçıladım. Zayıf toy kuşları korkuya kapılmış, ince uzun bacaklarıyla dereye doğru kaçıyorlardı. Yolun üzerinde, çölde yetişen bir çeşit dulavratotlarının yaprakları uçuşuyordu. Bizim oralarda pek bulunmayan bu otları rüzgâr her-

halde Kazak topraklarından getiriyordu. Güneş batmıştı. Etrafta kimsecikler yoktu. Bütün gün sıcaktan yanıp kavrulmuş bozkır vardı sadece.

Harman yerine geldiğim zaman hava kararmıştı. Etraf sessiz, rüzgâr dinmiş... Danyar'ı aradım, seslendim. Yoktu.

- Dereye gitti, dedi bekçi, sıcak basınca herkes evlere dağıldı, harmanda yaprak kımıldatacak kadar rüzgâr esmiyor, rüzgâr esmezse tınaz da savuramazsın!

Atları çayıra saldım ve sonra dereye gitmeye karar verdim. Danyar'ın pek sevdiği ve her zaman gidip oturduğu o nöbet tepesinin yerini biliyordum.

Oradaydı. Başını dizleri arasına almış, kamburunu çıkarmış oturuyor, derenin şarıltısını dinliyordu. Yanına gitmek, boynuna sarılmak, ona tatlı sözler söylemek geçiyordu içimden. Ama, ne diyebilirdim ki? Kısa bir süre orada, biraz uzakta durup bekledim, sonra da dönüp geldim. Samanların üzerine attım kendimi. Uzun bir süre kararan gökyüzüne, bulutlara baktım. "Hayat niçin bu kadar karmaşık, bu kadar anlaşılmaz?" diye soruyordum kendime.

Cemile hâlâ dönmemişti. Nerelerde kaybolmuştu acaba? Yorgunluktan ölüyor ama yine de uyuyamıyordum. Uzakta, dağların üzerinde ve bulutların derinliğinde şimşekler çakıyordu.

Danyar geldiği zaman hâlâ uyumamıştım. Harman yerinde bir aşağı bir yukarı dolaşıyor, arasıra yola bakıyordu. Sonra gelip benim yakınımdaki bir dokurcunun arkasına kendisini attı. Artık köyde duramazdı, bir yerlere gidecekti. Ama nereye? Yapayalnızdı, evibarkı yoktu. Kimin ihtiyacı olur böyle bir adama? Uy-

kuya dalmak üzereydim ki yavaş yavaş geldiği anlaşılan bir araba sesi duydum. Herhalde Cemile idi gelen.

Samanı hışırdatan ayak seslerini, birinin ıslak bir kanatla omuzuma sürtünür gibi geçişini duyup gözlerimi açtığımda, ne kadar zamandan beri uyuduğumu bilemiyordum. Yanımdan geçen Cemile idi. Dereden geliyordu ve elinde yıkayıp sıktığı bir entari vardı. Durup endişe ile etrafa baktı ve sonra gidip Danyar'ın yanına oturdu:

- Danyar, işte geldim, gelmeye kendim karar verdim, dedi alçak sesle.

Etraf sessizdi. Bir şimşek, kayıp bir yerlere indi, gürlemesi duyulmadı.

- Kızdın mı? Çok mu kızdın?

Yine sessizlik oldu. Yalnız, dere kenarında, altı oyulan bir keseğin suya yuvarlanırken çıkardığı zayıf bir fışırtı duyuldu.

- Kabahat benim mi? Sen de kabahatli değil misin?...

Uzakta, dağların üzerinde çok gürledi. Bir şimşek Cemile'nin profilini aydınlattı. Cemile etrafa bakındı ve kendini Danyar'ın üzerine bırakıverdi. Omuzları Danyar'ın elleri arasında titriyor, sarsılıyordu. Samanın üzerinde onun yanına uzandı. Bozkırdan koşup gelen sıcak bir rüzgâr samanları savurdu, sonra, harman kenarında sallanıp duran çadıra çarptı ve yolun üzerinde topaç gibi döndü. Ve yine bulutlar arasında mavi ışıltılar göründü; yıldırım, kuru bir gürleme ile tam tepemizde çatladı. Bu, hem korkutan, hem hayranlık uyandıran bir şeydi: Fırtına yaklaşıyordu, yazın son fırtınasıydı bu.

Cemile ateşli ateşli ama fısıltı ile konuşmaya devam ediyordu:

- Seni ona değişir miyim hiç! Sen öyle mi sandın? Hayır, hayır asla! O beni hiç sevmedi. Mektubunun en sonunda bana bir tek selâm söylüyordu, o kadar. Bundan sonra sevse de istemem. Kim ne derse desin. Sevgilim, kimsesiz sevgilim benim! Seni hiç kimseye kaptırmam! Uzun zamandan beri seviyorum seni.. bilmediğim zamanlardan beri seni sevmiş, seni beklemişim ben. Ve işte geldin, seni beklediğimi biliyormuş gibi geldin!

Mavi şimşekler birbiri ardından çakıyor, zigzaglar yaparak tepenin arkasında dereye dalıyordu. Saman yığını üzerine yanlamasına düşen serin yağmur damlaları oradan yere akıyordu.

Danyar, Kırgız ve Kazak lehçelerinin en tatlı, en güzel deyişleriyle fısıldamaya başladı:

- Cemile, aşkım benim! Biricik sevgilim Cemiettay! Ben de seni çok uzun zamandan beri seviyorum. Siperlerde hep seni düşünüyor, seni hayal ediyordum. Aşkımı, sevgilimi kendi vatanımda bulacağımı biliyordum. Aradığım, düşlediğim sendin. Cemile'm, benim Cemile'm! Bana dön de gözlerinin içine bakayım!

Fırtına koptu.

Çadırın kopan, yırtılan keçesi, yorgun bitkin bir kuşun kanat çırpması gibi sallanıyor, savruluyordu. Yağmur, yeri öpen şiddetli bir bora ile geliyor, alttan rüzgârla kamçılanıyor ve sonra seller gibi düşüyordu. Gökyüzünü yanlamasına geçen yıldırım da, göğü göçürür gibi müthiş bir sesle gürlüyordu. Şimşeklerin kızıl alevleri, dağların üzerinde, bahar lâlelerinden bir yangın çıkarmıştı sanki.

Yağmur yağıyor, ben samanların içine gömülmüş yatıyor ve elimin altında kalbimin heyecanla çarptığını duyuyordum. Mutluydum. Bir hastalıktan sonra ilk defa güneşe çıkmış gibi bir duygu vardı içimde. Hem yağmur, hem şimşek parıltıları samanı geçip bana ulaşıyordu ama ben memnundum. Fısıldayan Danyar mıydı, Cemile mi, yoksa saman üzerine düşen hafiflemiş yağmur damlaları mıydı? Bunu anlayamadan uyukluyordum.

Şimdi yağmurlar başlayacak ve hemen ardından sonbahar gelecekti. Sonbahar pelinlerinin ve yaş samanların nemli kokusu şimdiden havaya karışmıştı. Neler bekliyordu bizi sonbaharda? Neden bilmem, bunu hiç düşünmemiştim.

* * *

İki yıl ara verdikten sonra o sonbahar tekrar okula döndüm. Derslerden sonra sık sık çay kenarına gider, şimdi terkedilmiş ve ıpıssız harman yerinin yakınında bir yere otururdum. Öğrenci boyalarıyla ilk resimlerimi orada yapmıştım. O zamanki görüşümle bile pek başarılı olamamıştım o resimlerde.

"Boyalar berbat! Ah gerçek boyalarım olsaydı!" diyordum. Ama gerçek boyanın nasıl olduğunu da pek bilemiyordum.

Küçük kurşun tüpler içindeki gerçek boyaları çok sonra görebilmiştim.

Öğretmenler şüphesiz haklıydılar. Boya olsun olmasın, "bu iş çalışmakla, çok çalışmakla olur, öğrenimle olur" diyorlardı. Ama resime çalışacak zaman henüz gelmemişti. Ağabeylerimden haber alamadığı-

mız, annemin, iki ailenin tek yiğidi ve besleyicisi olan beni hiç boş bırakmadığı bir zamanda resim çalışmayı nasıl düşünürdüm? Bu konuyu açmaya bile cesaret edemiyordum. Ama bu sonbahar da, sanki beni çileden çıkarmak istiyormuş gibi, öyle güzeldi ki, gel de resmini yapma!

Soğuyan Kurkurcu deresini kum kapladı. Kum setlerinin üzerinde koyu yeşil ve portakal sarısı yosunlar bitti. Sevimli, küçük ve çıplak bir söğüt ağacı erken gelen donlar yüzünden kızardı ama kavakların sararmış kalın yaprakları hâlâ dökülmemişti.

Yılkı çobanlarının dumana boğulmuş ve yağmurla yıkanmış çadırları, su basan arazide, kızarmış çayırların üzerinde, kapkara duruyorlardı. Buğu tüten kapı ağızlarında, kokulu, ince mavi dumanlar yükseliyordu. Zayıflamış aygırlar sonbahar telâşıyla ve olanca sesleriyle kişniyor, kısraklar her tarafa dağılıyordu. İlkbaharda bunları sürüde tutmanın hiç de kolay olmayacağı şimdiden belliydi. Dağlardan inen davar sürüleri bölünmüş gruplar hâlinde dolaşıyorlardı tarlalarda. Kurumuş, kararmış bozkır, enlemesine ve boylamasına toynak izleriyle, patikalarla dolmuştu.

Çok geçmeden bozkır rüzgârı esmeye, karın habercisi olan soğuk yağmurlar yağmaya başladı. Havanın fena sayılmayacağı birgün çay kenarına gittim. Burada, kum setlerinin üzerinde, gözüme, yanmış bir dağ üvezi çalısı ilişti. Sonra, çaydan pek uzak olmayan söğütlükte oturdum. Akşam üzeriydi. Birden, yanyana giden iki insan gördüm. Bunların çay geçidinden geçtikleri besbelliydi. Aa! Danyar ve Cemile idi bunlar! Gözlerimi onların yüzünden ayıramadım. Ciddi ve endişeliydiler. Danyar'ın sırtında bir eşya torbası var-

dı, coşku içinde olduğu yürüyüşünden belliydi. Önü açık kaputunun uçları, eskimiş çizmelerinin konçlarına çarpıyordu. Cemile beyaz bir şala bürünmüştü ve şal ensesinden sarkıyordu. Üzerinde pek sevdiği çok renkli bir entari, bu entarinin üzerinde de pamuklu ceketi vardı. Bir eliyle küçük bir bohça taşıyor, öbür eliyle Danyar'ın torbasının kayışını tutuyordu. Yürürken konuşuyorlardı.

İşte.. vadide, fundalar arasında bir patikadan gidiyorlardı. Onları gözlerimle takip ediyor ve ne yapacağımı bilemiyordum. Arkalarından seslensem? Ama dilim damağıma yapışmıştı.

Güneşin sarı kızıl ışınları, dağlar boyunca hızlı hızlı akan alaca bulutların üzerinden kayıp kayboluyor ve hava birden kararıyordu. Danyar ve Cemile arkalarına hiç bakmadan, demiryolu kavşağına gidiyorlardı. Başları fundaların arasından iki defa daha göründü, sallandı ve sonra kayboldular...

- Cemileee! diye bağırdım olanca kuvvetimle.

"Eeee!" diye sesimin yankısını duydum yalnız.

- Cemileee! diye bir kere daha bağırdım.

Aklımı kaybetmiştim sanki. Dereye dalıp, suların içinde arkalarından koşmaya başladım.

Sıçrayan serin sular yüzüme çarpıyordu, üstüm başım sırılsıklam olmuştu. Yola çıkamadan, bir yol bulamadan koşmaya devam ediyordum. Hızla giderken birden düşüp yuvarlandım, bilmediğim bir şeye takılıp kaldım. Başımı kaldırmadan bir süre uzanıp durdum. Gözlerimden çeşme gibi yaş akıyordu. Karanlıklar bütün ağırlıklarıyla omuzlarıma çökmüştü sanki. Fundaların sapları, hüzün dolu bir ıslıkla ötüyor, inliyordu.

Hıçkıra hıçkıra bağırıyordum:

- Cemileee! Cemileee!...

Bana en yakın ve en sevdiğim insanlardan ayrılmıştım. İşte o zaman, yerde uzanıp yattığım o anlarda, birden anladım Cemile'yi sevdiğimi. Evet, sevmiştim ve bu benim ilk çocukluk, ilk gençlik aşkımdı.

Yüzüm, gözyaşlarımdan ıpıslak olan kolumun üzerinde, bir süre öylece kalakaldım. Ben yalnız Cemile'den ve Danyar'dan değil, çocukluğumdan da ayrılmıştım.

* * *

Karanlıkta, bitkin bir durumda eve döndüğüm zaman, avluda büyük bir gürültü patırtı vardı. Üzengiler şakırdıyor, biri atları eyerliyor, atını avluya çarkettiren sarhoş Osman da avaz avaz bağırıyordu:

- Bu sokak köpeğini, bu piçi daha ilk günlerde kovmalıydık avıldan! Namussuz! Soyumuzun yüz karası! Elime bir geçirsem hemen orada gebertirim onu. Sonra bana ne isterlerse yapsınlar! Önüne gelen serseri karılarımızı kaçırsın ha! Yoo! Buna göz yumamam ben! Haydi yiğitler, ne duruyorsunuz, atları eyerleyin, aydayın! Bir yere kaçamazlar, istasyonda yakalarız onları!

Donup kaldım: Bunlar dörtnala at sürüp nereye gidiyorlardı? Onların demiryolu kavşağını değil de büyük istasyon yolunu tuttuklarını görünce, hiçkimseye görünmeden usulca eve girdim, gözyaşlarımı kimse görmesin diye, babamın kürklü paltosunu başıma çektim, içine gömüldüm.

Neler söylenmedi, ne dedikodular yapılmadı avılda! Kadınlar Cemile'yi suçlamakta birbirleriyle yarış ediyorlardı:

- Hay budala! Böyle bir aileyi terketmekle kısmetini, mutluluğunu kendi ayağıyla tepti. Kaçtığı adamın nesi var? Varı yoğu eski bir kaput ve tabanı delik ayakkabılar...

- Ne koyun dolu ağılı, ne evi, ne ocağı var! Bir dilenci işte, nesi varsa üstünde. O yosma da bunu anlayınca aklı başına gelir ama, iş işten geçmiş olur.

- Şu akla bakın! Sadık'ın bir koca olarak, ev reisi olarak nesi eksik? Avılın en gözde yiğidi o!

- Ya kaynanası? Allah her kuluna böyle bir kaynana nasip etmez! Böyle bir baybiçe bulun da gösterin!

Cemile'yi, eskiden yengem olan Cemile'yi, suçlamayan tek insan belki bendim. Varsın Danyar'ın kaputu eski, pabuçları delik olsun! Ondaki ruh zenginliğinin bizim hiçbirimizde bulunmadığını çok iyi biliyordum ben. Cemile'nin onunla mutsuz olacağına hiç inanmıyordum. Bu olaya en çok üzülen, asıl mutsuz olan annemdi. O, Cemile ile birlikte eski gücünü de kaybetmişti. Cesaretini, kuvvetini yitirmiş, çökmüştü. Bugün daha iyi anladığıma göre, annem, hayatın, eski âdetleri, gelenekleri böyle acımasız bir şekilde yıkıvermesini sindirememiş, buna alışamamıştı. Fırtına, güçlü ve büyük bir ağacı devirirse, o ağaç bir daha doğrulamaz. Eskiden annem, ipliği iğneye geçirmek için kimseden yardım istemezdi. Gururu buna engel oluyordu. Ama bir gün okuldan döndüğüm zaman ne göreyim: İğnenin deliğini göremiyor, elleri titriyor ve ağlıyordu. Derin bir iç çekerek bana:

- Şu ipliği iğneye geçir! dedi. Cemile yok artık... Ah, ah, ne iyi bir ev hanımı olacaktı ailemiz için! Gitti işte.. bizi istemedi. Niçin istemedi bizi? Ne kötülük gördü bizden?

Annemi kucaklamayı, yatıştırmayı, ona Danyar'ın nasıl bir adam olduğunu anlatmayı ne kadar isterdim. Ama buna cesaret edemedim. Çünkü, hayatı boyunca çekeceği bir acı vermiş, onulmaz şekilde yaralamış olurdum.

Yine de bu olaydaki masum payım gizli kalmadı.

Bir süre sonra Sadık dönmüştü. Birgün, sarhoşken, Osman'a şöyle dediğini duydum:

- Gitmekle iyi etti, nasıl olsa bir yerlerde geberip kalacak! Biz sağ iken karı mı bulunmaz! Altın saçlı bir kadın bile en aşağı bir erkekten daha aşağıdır.

Böyle demişti ama, yine de olaya çok üzülüyordu.

Osman cevap verdi:

- Bak bu çok doğru, yalnız o herifi elime geçiremediğime üzülüyorum. Yakalasaydım gebertecektim onu! Kadına gelince, saçlarından tutup bir atın kuyruğuna bağlardım. Herhalde güneyde bir yerde pamuk topluyorlardır, ya da Kazak ülkesinde göçebe hayatı yaşıyorlardır. Zaten herifin ilk göçebeliği, ilk serseriliği değil ki bu. Ama benim anlayamadığım şu: Kimsenin haberi olmadan, kimseyi şüphelendirmeden ve kimsenin hayaline bile getirmediği bu işi nasıl başardılar! Herhalde her şeyi kadın ayarladı. Alçak karı! Ah onu bir elime geçirseydim!

Bu konuşmayı dinlerken Osman'a şöyle diyeceğim geliyordu: "Ot yığını arasında Cemile'nin seni nasıl terslediğini unutmuş olamazsın, âdi herif! Sen mi namus taslıyorsun!"

Bir gün evde oturmuş, okulun duvar gazetesi için resim yapıyordum. Annem, sobanın etrafında dönerek bir şeyler yapıyordu. İşte o sırada Sadık ansızın odaya daldı. Yüzü sapsarı, kaşları çatık, gözleri hiddetliydi. Eğilip bir kâğıt parçasını gözlerime sokarak sordu:

- Bu resmi sen mi yaptın?

Şaşırmıştım. Bu benim ilk yaptığım resimdi. Danyar ve Cemile o anda bana canlı canlı bakıyorlardı.

- Ben yaptım.

Parmağı ile resimdekini gösterdi:

- Bu kim?

- Danyar.

- Hain! diye haykırdı yüzüme.

Resmi yırtıp parça parça etti ve kapıyı çarparak çıkıp gitti.

Uzun ve sıkıcı bir sessizlikten sonra annem sordu:

- Biliyor muydun?

- Evet, biliyordum.

Sobaya dayanarak bana öyle şaşkın, öyle suçlayıcı bir bakışı vardı ki.. ben: "Onların resimlerini yine yapacağım" dediğim zaman, acı ve çaresizlik içinde başını salladı.

Saçılıp yere düşen kâğıt parçalarına bakıyor, sıkıntıdan, öfkeden patlayacak gibi oluyordum. Niçin hâin oluyormuşum ben? Kime ihanet ettim? Aileme mi, soyumuza mı? Ben gerçeğe, hayatın gerçeğine, o iki insanın gerçeğine ihanet etmedim. Ama bunu kimseye anlatamazdım. Annem bile anlamazdı beni.

Gözlerimde her şey kararıyor, düşen kâğıt parçaları döşemede canlı varlıklar gibi dönüyor, uçuyorlardı. Danyar'la Cemile'nin resimden bana baktıkları o

an hâfızama öyle derin nakşedilmişti ki, birden Danyar'ın o Ağustos gecesinde söylediği türküyü duyar gibi oldum. Onların köyden nasıl ayrıldıklarını da hatırlıyor, ben de onlar gibi cesaretle, kararlılıkla mutluluğu aramak, bulmak için o sarp yola düşmek arzusuyla yanıp tutuşuyordum.

Anneme, kesin kararlı olduğumu belirten bir ses tonuyla:

- Ben okumaya gideceğim. Babama söyle, ressam olmak istiyorum! dedim.

Böyle derken annemin bana karşı geleceğini, savaşta ölenlerimizi de hatırlayarak ağlayacağını sanmıştım. Ama yanılmış ve şaşırmıştım. Ağlamadı. Yalnız acı acı şunları söyledi:

- Git! Sen de git!... Sizin kanatlarınız var, istediğiniz yere uçarsınız... Yükseklerde uçtuğunuzu nereden bileceğiz? Belki haklı olan sizsiniz... Git öyleyse.. belki gittiğin yerde aklın başına gelir. Resim çiziktirmek, boya çalmak bir sanat değildir. Okuyunca bunu anlarsın. Git.. ve evini unutma!

O günden sonra Küçük Ev bizden ayrıldı. Ben, vakit geçirmeden öğrenim yapmak için köyden ayrıldım.

İşte, bütün hikâye bu kadar.

Resim okulundan sonra beni gönderdikleri akademide diploma çalışmamı sundum: Uzun zamandan beri yapmayı düşündüğüm bir tabloydu bu.

Bu tabloda Danyar ve Cemile'nin gösterildiğini tahmin etmek güç değildir. Bir sonbahar bozkırında, yolda yürüyorlar. Önlerinde engin, aydınlık uzaklıklar...

Tablomun kusursuz bir sanat eseri olmayışı umurumda değil. İnsan bir çırpıda büyük usta olamaz. Ama o benim için eşsiz bir değer taşıyor, onu çok, çok severim. O benim ilk bilinçli yaratma heyecanımdır.

Bugün de arasıra başarısızlığa uğradığım, kendime olan güvenimi sarsacak kadar zorlu dakikalar yaşadığım olur. İşte böyle zamanlarda, çok sevdiğim bu tablonun, Danyar ve Cemile'nin karşısına geçerim. Uzun uzun bakar ve her bakışımda konuşurum onlarla.

"Şimdi nerelerdesiniz, hangi yollarda yürüyorsunuz? Artık bizde, bozkırda, bütün Kazakistan'ı aşan, Altay'lara ve Sibirya'ya kadar ulaşan yollar var! Nice cesur insanlar oralarda çalışıyor. Siz de mi o ülkelere gittiniz! Cemile'm! O geniş bozkırda, hiç ardına bakmadan yürüyüp gittin! Yoruldun mu, kendine olan inancını yitirdin mi? Öyleyse Danyar'a yaslan. Sana, aşk üstüne, vatan sevgisi üstüne, hayat üstüne türkülerini söylesin! Bozkır canlansın ve bütün renkleriyle oynamaya başlasın! Git Cemile, git! Hiç pişman olma, sen mutluluğunu en sarp yollarda yürüyerek buldun!..."

Onlara bakıyor ve Danyar'ın sesini işitiyorum. Beni de yola çağırıyor: Demek ki bavulumu alıp gitmemin zamanı geldi. Ben de bozkıra, kendi köyümüze döneceğim, orada yeni renkler bulacağım.

Fırçayı her vuruşumda Danyar'ın türküsü çınlasın! Fırçayı her vuruşumda Cemile'nin yüreği çarpsın!

—o—

CENGİZ AYTMATOV

CEMİLE

Aytmatov'a ilk büyük şöhretini kazandıran ***Cemile***, bir çoklarınca en güzel aşk hikâyesi olarak değerlendirilmiştir. Gerçekten de ***Cemile,*** aşk ve tabiatın çocuk dikkat ve masumiyetiyle sunulduğu şahâne bir duygu tablosudur. Ayrıca töre ve çevre şartlarının insan unsurlarıyla ilişkileri açısından da olağanüstü bir hikâyedir.

"İşte şimdi burada, Villon'un, Hugo'nun, Baudelaire'nin Paris'inde, kralların ve devrimlerin Paris'inde, ressamların yüzyıllık Paris'i olmakla övünen her taşı ya bir tarihi, ya bir efsaneyi hatırlatan şu Paris'te Werther, Bérénice, Antoine ve Kleopatra, Manon Lescaut, Education Sentimentale, Dominique, hepsi birdenbire gözümden düşüverdi. Çünkü ben Cemile'yi okudum. Roméo Juliette, Paolo ve Francesca, Hernani ve Dona Sol, artık bunların hiçbiri gözümde değil, çünkü ben ikinci dünya savaşının üçüncü yılı yazında, 1943 yılının o Ağustos gecesinde Kurkureu vadisinde bir yerde Zahire arabaları ile giden Danyar ve Cemile'ye, bunların hikâyesini anlatan küçük Seyit'e rastladım."

Louis Aragon

ISBN: 978-6051553900
9 786051 553900